

**ATASKAITA
DĖL ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES
PANEVĖŽIO APSKRITIES SUAUGUSIŲ ASMENŲ GLOBOS ĮSTAIGOSE:
VIEŠOJOJE ĮSTAIGOJE „ŠV. JUOZAPO GLOBOS NAMAI“,
PASVALIO RAJONO PASLAUGŲ IR UŽIMTUMO CENTRE PAGYVENUSIEMS IR
NEĮGALIESIEMS, VIEŠOJOJE ĮSTAIGOJE „PASVALIO LIGONINĖ“,
JOTAINIŲ SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE,
VIEŠOJOJE ĮSTAIGOJE „BIRŽŲ PARAPIJOS ŠV. VINCENTO PAULIEČIO GLOBOS
NAMAI“, VIEŠOJOJE ĮSTAIGOJE ONOS MILIENĖS SENELIŲ GLOBOS NAMAI,
KUPIŠKIO SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRE
IR LEGAILIŲ SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE**

2016-05-02 Nr. 2015/1-114

Vilnius

**I. NACIONALINĖ KANKINIMŲ PREVENCIJA
IR BENDRA INFORMACIJA APIE APSILANKYMUS**

1. Lietuvos Respublikos Seimui 2013 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. XII-630 ratifikavus Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą (toliau vadinama – Fakultatyvus protokolą) ir priėmus Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo (toliau vadinama – LR SKĮ) pakeitimus, pagal kuriuos Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriams buvo pavesta vykdyti nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose nuolat jose lankantis (LR SKĮ 3 ir 19¹ straipsnių nuostatos), Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga (toliau vadinama – Įstaiga) tapo nacionaline prevencijos institucija.

Vykdydami nacionalinę kankinimų prevenciją, Seimo kontrolieriai naudojami plačiais įgaliojimais: jie turi teisę pasirinkti, kokias laisvės apribojimo vietas aplankyti ir kokius asmenis apklausti, patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra. Be to, Seimo kontrolieriai turi teisę kalbėtis be liudininų su asmenimis, kurių laisvė apribota, taip pat apklausti bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos, laisvės apribojimo vietų patikrinimus atlikti kartu su pasirinktais ekspertais.

2. Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas Augustinas Normantas, vykdydamas nacionalinę kankinimų prevenciją, kartu su Įstaigos Žmogaus teisių biuro patarėjais Juru Taminsku, Kristina Brazevič ir vyriausiąja specialiste Deimante Karužiene, taip pat vyriausiuoju specialistu Vytautu Valentinavičiumi atliko patikrinimus (2015 m. rugsėjo mėnesį) dėl žmogaus teisių padėties aštuoniose Panevėžio apskrities suaugusių asmenų globos įstaigose (toliau bendrai kartu vadinama – globos įstaigos, įstaigos arba GI): tai VšĮ „Šv. Juozapo globos namai“ (toliau vadinama – Šv. Juozapo namai), Pasvalio rajono paslaugų ir užimtumo centras pagyvenusiems ir neįgaliesiems (toliau vadinama – Pasvalio centras), VšĮ „Pasvalio ligoninė“ (toliau vadinama – Pasvalio ligoninė), Jotainių socialinės globos namai (toliau vadinama – Jotainių namai), VšĮ „Biržų parapijos Šv. Vincento Pauliečio globos namai“ (toliau vadinama – Biržų parapijos namai), VšĮ „Onos Milienės senelių globos namai“ (toliau vadinama – O. Milienės namai), Kupiškio socialinių paslaugų centras (Subačiaus senelių globos namai; toliau vadinama – Kupiškio centras) ir Legailių socialinės globos namai (toliau vadinama – Legailių namai). Papildomai (2016 m. kovo 8 d.) dar kartą buvo

apsilankyta Pasvalio centre ir Kupiškio centre, siekiant įvertinti, kiek pakito žmogaus teisių padėties situacija po pirmojo vizito šiose dviejose įstaigose.

3. Atliekant patikrinimus buvo bendrauta su GĮ vadovais, administracijos ir kitais darbuotojais, taip pat gyventojais ir jų artimaisiais. Taip pat buvo apžiūrėti asmenų gyvenamieji kambariai, virtuvės, užsiėmimų ir kitos patalpos, patikrinti įvairūs registracijos žurnalai bei dokumentai (gyventojų bylos, individualūs socialinės globos ir slaugos planai, asmens slaugos poreikių vertinimo žurnalas, procedūrų registravimo žiniaraštis, skundų, pasiūlymų ir pageidavimų knyga bei kt. dokumentai).

II. AKTUALŪS TEISĖS AKTAI, TEISMŲ PRAKTIKA, TARPTAUTINIAI STANDARTAI

4. Pagrindiniai teisės aktai, taikytini atliekant patikrinimus globos įstaigose:

- 4.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija;
- 4.2. Europos žmogaus teisių konvencija;
- 4.3. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija (toliau – Neįgaliųjų konvencija);
- 4.4. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija;
- 4.5. Jungtinių Tautų Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas;
- 4.6. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau – Chartija);
- 4.7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas;
- 4.8. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas;
- 4.9. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas;
- 4.10. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas;
- 4.11. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas;
- 4.12. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas;
- 4.13. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas;
- 4.14. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas;
- 4.15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-08-22 nutarimas Nr. 875 „Dėl asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklių patvirtinimo“;
- 4.16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 978 „Dėl Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“ (toliau vadinama – Paslaugų apskaičiavimo metodika);
- 4.17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 583 „Dėl Mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašas);
- 4.18. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. A1-377 patvirtinto Socialinės globos normų aprašo 4 priedas „Senyvo amžiaus asmenų ir suaugusių asmenų su negalia ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos normos, taikomos socialinės globos namams ir grupinio gyvenimo namams“ (toliau vadinama – Aprašo 4 priedas);
- 4.19. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. A1-317 patvirtinti Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai (toliau vadinama – Darbo laiko sąnaudų normatyvai);
- 4.20. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. A1-93 „Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ (toliau – Paslaugų katalogas);
- 4.21. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. vasario 10 d. įsakymu Nr. V-133 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 125:2011 „Suaugusių asmenų stacionarios socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ (toliau – Higienos norma HN 125:2011);
- 4.22. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. V-1051 „Dėl Vaistinių preparatų laikymo ir įtraukimo į apskaitą asmens sveikatos priežiūros

įstaigose tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Vaistinių preparatų laikymo ir įtraukimo į apskaitą asmens sveikatos priežiūros įstaigose tvarkos aprašas).

5. Pažymėtina, kad, vertinant elgesį su asmenimis, kuriems apribota laisvė, ir tokių asmenų laikymo sąlygas, svarbu vadovautis ne tik nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais, bet ir Lietuvos ir tarptautinių teismų praktika, kompetentingų bei plačius įgaliojimus turinčių tarptautinių institucijų rekomendacijomis (dokumentais); tai:

5.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. rugsėjo 29 d., 2011 m. birželio 21 d., 2013 m. gegužės 16 d. ir kiti nutarimai;

5.2. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau vadinama – EŽTT) sprendimas byloje *D. D. prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 13469/06) ir kitos bylos;

5.3. Europos regiono valstybėse kankinimų prevenciją jau daugiau kaip 25 metus vykdančias Europos Komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau vadinama – CPT) įdiegė ir taiko elgesio su asmenimis, iš kurių atimta laisvė, standartus (CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015). CPT, laisvės apribojimo (atėmimo) vietose atlikęs patikrinimus dėl elgesio su juose laikomais asmenimis, konkrečioms valstybėms pateikia savo rekomendacijas, kaip užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ir baudimui. CPT nustatytuose standartuose įtvirtinti visuotinai pripažinti ir taikomi žmogaus teisių apsaugos standartai, kuriuos valstybės taip pat pripažįsta ir gera valia vykdo, atsižvelgia į juos ir jų laikosi;

5.4. daugelio šiuolaikinių valstybių visuomenių susirūpinimas dėl vyresniojo amžiaus žmonių statuso, jų teisių ir vaidmens kasdieniame gyvenime yra išdėstytas JTO Generalinės asamblėjos 1991 m. gruodžio 16 d. rezoliucijoje Nr. 46/91, kurioje pateiktas Jungtinių Tautų požiūris į senatvę: kiekvienai metai, pragyventi seno žmogaus, turi būti visaverčiai. To pasiekti galima tik sudarius sąlygas senyvo amžiaus žmonėms būti nepriklausomiems, dalyvauti visuomenės gyvenime, turėti socialinę, teisinę bei medicinos apsaugą, galėti išreikšti save, būti gerbiamiems ir saugiams. Šiame dokumente deklaruoti principai, kuriais turi būti grindžiami ir vyresniojo amžiaus žmonės orientuoti veiksmai (numatyti įvairiose priemonėse, nacionalinių valstybių programose, socialinės politikos tikslų ir prioritetų formuluotėse). Nepriklausomumo principas reiškia, kad vyresniojo amžiaus asmenims turi būti vienodai prieinami pajamos sukuriantys išteklių (maistas, vanduo, apranga, būstas, saugi aplinka) ir veikla (darbas, švietimas, kvalifikacijos kėlimas). Dalyvavimo principo įgyvendinimas turi padėti vyresniojo amžiaus žmonėms išsaugoti integruotumą visuomenėje, padėti aktyviai dalyvauti jų gerovei aktualios politikos formavimo procese, pasidalinti savo žiniomis ir įgūdžiais su jaunesniąja karta. Globos ir priežiūros principas reiškia, kad vyresniojo amžiaus žmonėms turi būti prieinamos įvairios socialinės ir sveikatos priežiūros paslaugos, skirtos užtikrinti šių žmonių fizinę, dvasinę ir emocinę gerovę. Saviraiškos ir visavertiškumo principas reiškia, kad tokiems asmenims turi būti prieinami švietimo, kultūros, dvasiniai ir rekreaciniai išteklių, padedantys jiems atskleisti savo galimybes aktyviai dalyvauti bendruomenės gyvenime. Orumo principas reiškia, kad visuomenėje turi būti ugdomas nešališkas požiūris į pagyvenusius asmenis, turi būti įgyvendinama šių žmonių fizinio ir dvasinio išnaudojimo prevencija, kad visi vyresniojo amžiaus asmenys turėtų lygias galimybes gyventi saugiai ir oriai, nepatirti diskriminacijos dėl amžiaus, kilmės, socialinės padėties, įsitikinimų, pažiūrų ar kitais pagrindais;

5.5. 2014 m. vasario 19 d. Europos Tarybos Ministrų Komitetas (toliau vadinama – Komitetas) priėmė rekomendaciją šalims narėms Rec(2014)2 skatinti vyresnio amžiaus asmenų žmogaus teises, siekiant šiuos asmenis apginti ir užtikrinti visapusi bei lygiateisi jų naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat ugdyti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui.

Šio Komiteto 2009 m. priimta rekomendacija Rec(2009)6 dėl senėjimo ir negalios pabrėžia vyresnio amžiaus asmenų su negalia (tų, kurie didžiąją savo gyvenimo dalį turėjo negalią ir dabar yra vyresnio amžiaus, bei vyresnio amžiaus žmonių, įgijusių negalią) (tie su negalia, įgyta vėlesniame gyvenime) savarankiškumo ir nepriklausomumo svarbą, taip pat būtinybę didinti

paslaugų kokybę ypatingai užtikrinant aukštos kvalifikacijos slaugytojų kiekį, reikalingą siekiant suteikti aukšto lygio priežiūrą;

5.6. 2010 m. Europos ir nacionalinių nevyriausybinų organizacijų partnerystės pagrindu priimta Europos chartija dėl vyresnio amžiaus žmonių, kuriems reikalinga ilgalaikė globa ir priežiūra, teisių ir atsakomybės – taip pat svarbus dokumentas, nustatantis gaires, kaip vyresnio amžiaus žmonėms apsaugoti savo teises (toliau – Partnerystės chartija).

III. TIKRINAMOS SRITYS IR NUSTATYTOS APLINKYBĖS

6. Patikrinimai atlikti vertinant žmogaus teisių apsaugos ir kankinimų prevencijos aspektu svarbiausius klausimus, atsižvelgiant į šios ataskaitos II skyriuje nurodytus teisės aktus, CPT standartus, taip pat CPT ataskaitose apie Lietuvoje atliktus patikrinimus pateiktas rekomendacijas, Lietuvos teismų ir EŽTT praktiką, kitas kompetentingų bei plačius įgaliojimus turinčių tarptautinių institucijų rekomendacijas (dokumentus).

Atliekant patikrinimus faktinės aplinkybės, susijusios su gyvenimo sąlygomis ir žmogaus teisių padėtimi, buvo patikrintos ir įvertintos pagal šias sritis: duomenys apie globos įstaigą, jos vieta, teritorija, judėjimas į globos įstaigą ir iš jos; gyventojai; darbuotojai; saugumo priemonės, suvaržymai ir elgesys su gyventojais; savarankiško gyvenimo sąlygos; individualus socialinės globos planas; apgyvendinimo ir higienos sąlygos; maitinimas; apranga; sveikatos priežiūra; bendravimas, užimtumas, dalyvavimas politiniame gyvenime, tikėjimo laisvė, vertėjo ir kitos paslaugos; privatus gyvenimas; informacijos prieinamumas ir kreipimūsi nagrinėjimas; kitų institucijų atlikti patikrinimai; išvykimas iš įstaigos visam laikui.

Įvertinus faktines aplinkybes pagal pirmiau nurodytas sritis, nustatomi sisteminiai žmogaus teisių pažeidimai, taip pat atkreipiamas dėmesys į GĮ taikomą gerąją praktiką, siekiant gerinti asmenų gyvenimo sąlygas. Toliau ataskaitoje dėstomi patikrinimų metu nustatyti trūkumai (skliaustuose nurodant kiekvieną įstaigą (-as), kurioje (-iose) nustatyti konkretūs trūkumai), pateikiant ir gerosios praktikos pavyzdžių, atliekamas teisinis vertinimas, daromos atitinkamos išvados ir kompetentingoms institucijoms teikiamos rekomendacijos dėl nustatytų trūkumų taisymo.

I skyrius

TEISĖ Į GYVYBĘ

Konstitucijos 19 str. įtvirtinta teisė į gyvybę yra kiekvieno žmogaus prigimtine teisė; žmogaus gyvybė yra ypatinga, žmogaus vientisumą ir jo nepaprastą esmę išreiškianti vertybė, kurią valstybė yra konstituciškai įpareigota saugoti ir ginti; žmogaus orumas (žr. šios ataskaitos 3 skyrių), teisė į gyvybę ir teisė į kuo geresnę sveikatą (žr. šios ataskaitos 5 skyrių) yra glaudžiai susiję (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d., 2013 m. gegužės 16 d. nutarimai).

Teisė į gyvybę taip pat yra susijusi su asmens saugumo užtikrinimu. Vadovaujantis EŽTT praktika, valstybei kyla pozityvioji pareiga imtis priemonių garantuoti asmenų, įskaitant ir apgyvendintų globos įstaigose, saugumą. Tai reiškia, kad valstybė turi tinkamai organizuoti globojamų asmenų priežiūrą, t. y. užtikrinti pakankamą ir kvalifikuotą personalą, įrengti GĮ patalpas, kuriose gyventojams yra saugu būti ir judėti, bei sudaryti sąlygas patogiai judėti įstaigos teritorijoje (laiptai, keltuvai ir turėklai užtikrina saugų judėjimą, įrengtos poilsio zonos, suoliukai, pastogės, pavėsinės), užtikrinti gyventojams saugumą gaisro ir panašiais atvejais, taip pat sudaryti galimybę bet kada išsikviesti reikiamą pagalbą.

1. Dėl darbo organizavimo

1.1. Darbuotojų sudėtis ir skaičius.

Tinkamas GĮ veiklos organizavimas pasiekiamas tik užtikrinant personalo (socialinių darbuotojų, padėjėjų, sveikatos priežiūros ir kitų specialistų) skaičių pagal teisės aktų nustatytus reikalavimus.

Socialinę globą užtikrinančio personalo pareigybių skaičius turi būti ne mažesnis, nei reglamentuoja socialinę globą teikiančių darbuotojų Darbo laiko sąnaudų normatyvai, kokybiška socialinė globa asmenims teikiama visą parą, numatytas teisės aktų reglamentuotas personalo ir socialinę globą gaunančių asmenų santykis dieną ir naktį (Aprašo 4 priedo 19.1–19.3 p.). CPT standartuose taip pat pažymima, kad globos įstaigoje turi būti pakankamas personalo skaičius (taip pat naktimis ir savaitgaliais), kategorijos, atitinkama patirtis bei pasirengimas (Aštuntosios bendros ataskaitos [CPT/Inf (98) 12] 30 ir 42 p.). Partnerystės chartijoje tai vadinama apsauga nuo nepriežiūros ir atidumo stokos teikiant globą, priežiūrą ar gydymą (1-2.10 p.).

Socialinę globą teikiančio personalo sudėtis ir minimalus skaičius pagal atskiras socialinės globos gavėjų grupes numatytas darbuotojų Darbo laiko sąnaudų normatyvuose. Ilgalaike (trumpalaikę) socialinę globą senyvo amžiaus asmenims teikiančių darbuotojų Darbo laiko sąnaudų normatyvai vienam senyvo amžiaus asmeniui yra: socialinio darbuotojo – 0,04–0,1 pareigybės (t. y. vienas darbuotojas prižiūrėtų 10–25 gyventojus), individualios priežiūros personalo (slaugytojo padėjėjo) – 0,08–0,3 pareigybės (t. y. vienas darbuotojas prižiūrėtų 3–12 gyventojų); Darbo laiko sąnaudų normatyvai vienam senyvo amžiaus asmeniui su sunkia negalia yra: socialinio darbuotojo – 0,03–0,06 pareigybės (t. y. vienas darbuotojas prižiūrėtų 16–33 gyventojus), individualios priežiūros personalo (slaugytojo padėjėjo) – 0,3–0,5 pareigybės (t. y. vienas darbuotojas prižiūrėtų 2–3 asmenis). Visiems gyventojams aptarnauti įstaigoje papildomai įsteigiamos pareigybės (ar organizuojamos specialistų paslaugos nesteigiant pareigybės įstaigoje): vyriausiojo socialinio darbuotojo (ar socialinio darbo padalinio vadovo arba įstaigos vadovo pavaduotojo socialiniams reikalams – iki 50 gyventojų – 0,5–1 pareigybė, daugiau nei 50 gavėjų – 1–2 pareigybės), gydytojo (iki 100 gyventojų – 0,5–1 pareigybė, daugiau nei 100 gavėjų – 1–1,5 pareigybės), slaugytojo (10–30 gyventojų – 1 pareigybė), kineziterapeuto (ar masažuotojo arba ergoterapeuto – 30–70 gyventojų – 1 pareigybė), užimtumo specialisto (ar specialiojo arba neformaliojo ugdymo pedagogo – 25–50 gyventojų – 1 pareigybė), psichologo (iki 100 gyventojų – 0,5–1 pareigybė, daugiau nei 100 gavėjų – 1–2 pareigybės), sielovados darbuotojo (0,5–1 pareigybė) ir dietisto (0,5–1 pareigybė). Vienam naktį dirbančiam darbuotojui pagal normatyvus turi tekti rūpintis ne daugiau nei 45 gyventojais.

Atlikus patikrinimus nustatyta, kad kai kuriose GĮ gyventojams, atsižvelgiant į jų skaičių, nėra užtikrinamas darbuotojų skaičius, atitinkantis pirmiau nurodytus Darbo laiko sąnaudų normatyvus (pareigybėms):

- socialinių darbuotojų (Pasvalio centras (etatų skaičius mažesnis už normatyvą), Legailių namai (neužpildytas vyriausiojo socialinio darbuotojo etatas (0,5) (nuo 2015 m. kovo 1 d. darbuotojo prašymu ir įstaigos direktoriaus įsakymu leista neatvykti į darbą nemokant darbo užmokesčio), taip pat vienas socialinio darbuotojo etatas);

- slaugytojų (O. Milienės namai (etatų skaičius mažesnis už normatyvą);

- individualiosios priežiūros personalo (slaugytojo padėjėjų) (Biržų parapijos namai (etatų skaičius mažesnis už normatyvą), Jotainių namai (neužpildytas vienas slaugytojo padėjėjo etatas).

Pažymėtina, kad, užtikrinant tik minimalius darbuotojų skaičiaus normatyvus, tiek darbuotojų nepakanka:

- darbuotojui susirgus, išėjus atostogų ir pan. situacijose; tai ypatingai aktualu nedidelėms (iki 30 gyventojų) įstaigoms. Pavyzdžiui, globos įstaigose, kuriose yra tik vienas socialinis darbuotojas (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai, Kupiškio centras), paslaugos ne visuomet gali būti užtikrinamos jo atostogų metu arba ligos atveju (patikrinimo metu Legailių namuose taip pat buvo užimtas tik vienas socialinio darbuotojo etatas, be to, jis tuo metu atostogavo, tad gyventojams buvo neprieinamos socialinio darbuotojo paslaugos);

- individualiosios priežiūros darbuotojams (slaugytojo padėjėjams) kartais tenka dirbti po vieną, tuomet nespėjama atlikti visų reikalingų darbų (Pasvalio centras, Kupiškio centras). Pavyzdžiui, stebėta, kaip vienai darbuotojai teko užtikrinti, kad vienu metu būtų pamaitinti 30 asmenų, iš kurių 17 yra su sunkia negalia, o gyventojai skundėsi, kad padėjėjai ne visuomet turi laiko pranešti apie kėlimosi laiką, pusryčius, pietus ir vakarienę, taip pat apeiti globotinius ir pažiūrėti kam ko trūksta, ir pareiškė pageidavimą, kad būtų įdarbintas papildomas darbuotojas, kuris tokius darbus atliktų (Kupiškio centras);

- reikalingas papildomas slaugytojo, taip pat jo padėjėjo etatas darbui su demencija sergančiais asmenimis (Biržų parapijos namų administracijos teigimu);

- trūksta darbuotojų (ypač – savaitgaliais), kurie užtikrintų sunkiai judantiems, gulintiems asmenims galimybę pabūti lauke (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras);

- nors naktimis įstaigose dirbančio personalo skaičius atitiko Darbo laiko sąnaudų normatyvus, tačiau gyventojai nurodė, kad tiek darbuotojų neužtikrina jų poreikių nakties metu, taip pat savaitgaliais (Šv. Juozapo namai).

1.2. Darbuotojų profesinė kompetencija

Socialinės globos įstaigose dirbančio personalo kompetencija yra itin svarbi. Kiekvienas darbuotojas, teikiantis socialinę globą senyvo amžiaus asmeniui ar darbingo amžiaus asmeniui su negalia (tarp jų ir sunkią negalią turinčiam), turi nuolat tobulinti savo kvalifikaciją, dalyvaudamas darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programose (Aprašo 4 priedo 22.2 p.). CPT taip pat pabrėžia tinkamai parinkto ir parengto personalo svarbą (Vienuoliktosios bendros ataskaitos [CPT/Inf (2001) 16] 26 p.).

Patikrinimų metu įstaigų administracijų ir darbuotojų buvo paklausta, ar trūksta informacijos apie žmogaus teises – kai kurios iš jų atsakė teigiamai (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Kupiškio centras). Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad patikrinimų metu kitose įstaigose buvo nustatyta žmogaus teisių pažeidimų (žr. IV ataskaitos skyrių), darytina išvada, kad ir kitoms GĮ trūksta informacijos apie žmogaus teises bei jų apsaugą. Daugumoje įstaigų, išskyrus Jotainių namus, darbuotojai nedalyvavo mokymo programose, susijusiose su neįgaliųjų, vyresnio amžiaus žmonių teisėmis. Lankantis įstaigose pastebėta, kad personalas nėra tinkamai informuotas apie Neįgaliųjų konvencijos reikalavimų taikymą, psichikos sveikatos priežiūrą, taip pat ne visuomet tobulina įgūdžius, mokydamasis valdyti agresyvų elgesį, konfliktų psichologijos bei smurto prevencijos (kaip pastebėti smurto, prievartos, patyčių požymius, kokių priemonių imtis tokiais atvejais), taip pat teikti reabilitacines paslaugas, užtikrinti pacientų teises, psichikos sveikatos teises ir socialinės globos teises.

1.3. Darbo valandos ir atlyginimas

Kiekvienas žmogus turi teisę gauti teisingą apmokėjimą už darbą (Konstitucijos 48 str.), todėl GĮ vidaus veiklos organizavimas turi būti paremtas teisingu užmokesčiu už darbą bei tinkamu darbo krūviu – viršvalandžius dirbantis personalas gali patirti didelį stresą ir greitai pervargti, o tokia situacija gali paskatinti įtampą įstaigoje (Vienuoliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2001) 16] 26 p.).

Socialines paslaugas teikiančių darbuotojų pagrindinis darbas yra rūpintis kitais ir spręsti kylančias paslaugų gavėjų problemas. Toks darbas reikalauja ne tik daug žinių, bet ir mokėjimo bendrauti, išvermės, supratimo, atjautos bei žmogiškosios šilumos. Personalui tenka dirbti rizikos, emocinės įtapos sąlygomis: pavyzdžiui, su nusivylusiais, nieko nebenorinčiais gyventojais, nenuspėjamo elgesio asmenimis bei turinčiais įvairių sveikatos sutrikimų, priklausomybių asmenimis. Artimo, dažno ir intensyvaus kontakto su kitais žmonėmis reikalaujantis darbas sekina. Siekiant tinkamos socialinio darbo kokybės, tai dirbančių darbuotojų krūvis turi būti tinkamas, o atlyginimas – teisingas ir patrauklus.

Patikrintų GĮ pateiktais duomenimis, darbuotojai per savaitę daugiausiai dirba 38 val. (Pasvalio ligoninė), 40 val. (Jotainių namai, O. Milienės namai, Biržų parapijos namai) arba 48 val. (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Kupiškio centras), todėl konstatuotina, kad šiose įstaigose darbo laikas (bendras krūvis) neviršija teisės aktais nustatytų reikalavimų (pagal Darbo kodekso 144 str., vidutinis darbo laikas per septynių dienų laikotarpį neturi viršyti keturiasdešimt aštuonių

valandų). Tačiau lankantis Legailių namuose nustatyta, kad nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. iki 2015 m. gruodžio 31 d. socialinė darbuotoja dirbo ir savo (1 etato), ir vyr. slaugytojo (1 etato) krūviu.

Vidutinis tiesiogiai su gyventojais dirbančių darbuotojų atlyginimas (bruto) yra minimalus (nuo 2015 m. liepos 1 d. iki 2015 m. gruodžio 31 d. minimali mėnesinė alga buvo 325 eurų) arba šiek tiek didesnis už minimalų (didžiausias vienos globos įstaigos nurodytas socialinio darbuotojo atlyginimas yra 507,40 eurų). Vertinant tai, kas išdėstyta pirmiau dėl sudėtingo socialinės srities darbo, darytina išvada, kad minimalaus dydžio atlygis už tokį darbą nėra pakankamas siekiant tinkamos darbo kokybės, neskatina darbuotojų motyvacijos kelti savo profesinę kvalifikaciją, kad jų žinios, įgūdžiai bei praktinė veikla atitiktų globojamų asmenų poreikius.

Be to, pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos valstybinė darbo inspekcija, atlikusi patikrinimą, buvo nustačiusi darbuotojų saugą ir sveikatą bei darbo santykius reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimus: socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams nebuvo mokamas priedas nuo 30 iki 50 proc. bazinės mėnesinės algos dydžio už tiesioginį darbą su neįgaliaisiais bei ne visose darbo vietose buvo identifikuota ir įvertinta galima bei esama profesinė rizika darbuotojų saugai ir sveikatai (patikrinimas Legailių namuose buvo atliktas 2015 m. birželio 15 d.). Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojams lankantis Legailių namuose, šie pažeidimai jau buvo pašalinti.

Todėl atkreiptinas GĮ vadovų dėmesys į darbdavio ir administracijos pareigą tinkamai organizuoti personalo darbą, laikytis darbo įstatymų, darbuotojų saugą ir sveikatą reglamentuojančių bei kitų teisės aktų reikalavimų, rūpintis darbuotojų poreikiais (Darbo kodekso 229 str.).

1.4. Komandinis darbas

CPT standartuose pažymima ne tik personalo sudėties ir kompetencijos svarba, bet ir tai, kad įvairių kategorijų darbuotojai turi nuolat rengti susitikimus (aptarimus) ir dirbti kaip komanda (Aštuntosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (98) 12] 45 p.).

GĮ pateiktais duomenimis, darbuotojai savo darbe vadovaujasi pareiginėmis instrukcijomis, juos prižiūri įstaigos administracija, padalinių vadovai arba vykdyti darbo priežiūrą paskirti atsakingi darbuotojai. Pavyzdžiui, Kupiškio centre yra sudaryta komisija, kuri tikrina, kaip personalas atlieka savo pareigas. Nustatyti trūkumai įrašomi į trūkumų registracijos sąsiuvinį. Jei pareigos vykdomos aplaidžiai, informuojamas įstaigos vadovas ir taikomos atitinkamos priemonės.

Visose įstaigose rengiami reguliarius darbuotojų pasitarimai gyventojų priežiūros, globos ir kitais darbo klausimais. Pavyzdžiui, Jotainių namuose kartą per savaitę vyksta susirinkimai dalyvaujant įstaigos administracijai, padalinių vadovams, socialiniams darbuotojams ir slaugytojams, taip pat socialinių darbuotojų susirinkimai, kartą per mėnesį organizuojamas aptarnaujančio personalo (socialinių darbuotojų, slaugytojų ir padėjėjų) susirinkimas.

Teigiamai vertintinas komandinis darbas Pasvalio centre ir Jotainių namuose: įstaigos gyventojų individualūs socialinės globos planai (toliau vadinama – ISGP) sudaromi šešių darbuotojų, kurie tiesiogiai arba netiesiogiai dirba su gyventoju, komandos.

2. *Dėl gyventojų saugumo*

GĮ gyventojams turi būti užtikrintos tokios sąlygos, kurios sudarytų galimybes jiems jaustis saugiai: užtikrinama galimybė bet kuriuo metu pasinaudoti pagalbos kvietimo sistema (toliau vadinama ir – PKS) ir gauti būtinąją bei tuo metu reikalingą pagalbą, tinkamai nustatomi ir valdomi nelaimingi įvykiai, susiję su asmens sveikatos būklės pasikeitimais arba jų teisių pažeidimais, užtikrinama sauga gaisto ir kitais ekstremaliais atvejais.

2.1. Pagalbos kvietimo sistema

Asmeniui turi būti užtikrinta galimybė, esant poreikiui, greitai (neišeinant iš savo gyvenamojo kambario) išsikviesti personalą, jeigu tai reikalinga dėl jo sveikatos būklės, gyvenamuosiuose kambariuose, higienos kambariuose pagal galimybes turi būti įvesta PKS (Aprašo 4 priedo 12.7, 16.10 p.).

Atliekant patikrinimus GĮ ir vertinant gyventojų galimybę pasinaudoti PKS, nustatyta, kad:

- PKS įrengta ne visose įstaigose (O. Milienės namai, Legailių namai – PKS numatyta tik naujame korpuse);

- PKS įrengta ne visiems gyventojams (Pasvalio centras, Jotainių namai (šiuo metu įrenginėjama), Biržų parapijos namai); jos nėra asmens higienos patalpose (Pasvalio centras);
- PKS patikrinimo metu neveikė (Biržų parapijos namai) arba veikė netinkamai (Pasvalio centras; pagalbos prašymo signalas (simbolis) pasirodo tik antrame aukšte esančiame monitoriaus ekrane ir, jei signalas siunčiamas iš trečiame aukšte esančios patalpos, nerodomas kambario numeris). Apsilankius Pasvalio centre antrąjį kartą, PKS veikė tinkamai, t. y. darbuotojams duoti pulteliai, taip pat, esant iškvietimui, PKS monitoriaus ekrane rodoma išsami informacija.

2.2. Nelaimingų įvykių registravimas

Gyventojams turi būti užtikrinta asmens apsauga nuo smurto, išnaudojimo, diskriminacijos, prievartos, įžeidinėjimų. Visi nelaimingi įvykiai, susiję su asmens sveikatos būklės pasikeitimais ar asmens teisių pažeidimais, turi būti registruojami, analizuojamos juos sukėlusios priežastys bei priimami sprendimai, kaip jų išvengti ateityje (Aprašo 4 priedo 6.6 p.). Tokių atvejų registravimas specialiai skirtame žurnale reikalingas tam, kad jie būtų tinkamai išnagrinėti, išanalizuotos jų priežastis bei imamasi priemonių, kad tokie atvejai ateityje nesikartotų, taip pat ir tam, kad būtų galima žinoti įvykių įstaigoje statistiką ir tendencijas.

Patikrinimų metu nustatyta, kad vienoje įstaigoje tokie įvykiai neregistruojami specialiai tam skirtame žurnale (Šv. Juozapo namai).

2.3. Gyventojų saugumas gaisro ir kitais ekstremaliais atvejais

Socialinės globos įstaigose gyvenantiems asmenims turi būti garantuota, kad šių GĮ teritorijos, bendrojo naudojimo patalpų bei gyvenamųjų patalpų išplanavimas ir įrengimas atitinka socialinės globos normų paskirtį, šio tipo statiniams galiojančias statybos projektavimo, sanitarines-higienines, darbų ir priešgaisrinės saugos normas ir reikalavimus bei tenkina senyvo amžiaus asmenų poreikius (Aprašo 4 priedo V sritis. Aplinka ir būstas). Patikrinimo metu buvo įvertinti gyventojų evakuacijos keliai (iš viršutinių aukštų – antrojo ir trečiojo ir pan.), aiškintasi, ar gyventojai žinotų, ką reikia daryti, jei kiltų gaisras ir pan.

Lankantis GĮ pastebėta, kad kai kuriose įstaigose laiptai, vedantys iš viršutinių aukštų į pirmąjį, yra tokie statūs ir siauri, jog gyventojai, dėl savo silpnos sveikatos ir (arba) neįgalumo, gaisro atveju nespėtų laiku evakuotis (Šv. Juozapo namai), taip pat evakuaciniai laiptai įrengti pastato išorėje, o norint juos pasiekti reikia lipti per langą (O. Milienės namai) bei ne visi gyventojai žino, kaip reikėtų elgtis, jeigu kiltų gaisras (Šv. Juozapo namai).

Nustatyta ir teigiamų pavyzdžių, kuomet GĮ patalpos yra įrengtos su plačiomis durimis, laiptai platūs ir nuožulnūs, todėl senyvo amžiaus gyventojams net ir gaisro atveju būtų pakankamai lengva evakuotis. Taip pat paminėtina, kad kai kuriose tiek gyventojai, tiek darbuotojai gerai žino, kokių priemonių imtis kilus gaisrui (Jotainių namai).

3. Dėl judėjimo įstaigos teritorijoje ir patalpų pritaikymo asmenims su negalia

Neįgalumas yra dėl asmens kūno sandaros ir funkcijų sutrikimo bei nepalankių aplinkos veiksnių sąveikos atsiradęs ilgalaikis sveikatos būklės pablogėjimas, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir veiklos galimybių sumažėjimas (Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 2 str. 6 d.). Asmeniui, turinčiam specialiųjų poreikių, turi būti užtikrinta pritaikyta aplinka, reikalinga kasdieniniam gyvenimui bei paslaugoms gauti; užtikrintos galimybės lengvai judėti socialinės globos įstaigos teritorijoje ir patalpose, saugiai naudotis poilsio ir rekreacijos zonomis, esančiomis socialinės globos įstaigos teritorijoje (Aprašo 4 priedo 16.10 p.); asmens higienos patalpos būtų lengvai ir greitai pasiekiamos, patogios naudotis, garantuojančios privatumą ir saugumą (Aprašo 4 priedo 17.6 p.); būtų užtikrinta, jog asmenims, turintiems judėjimo negalią, gyvenamajame kambaryje langų aukštis ir lovos vieta sudarytų galimybę stebėti aplinką pro langą sėdint ar gulint (Aprašo 4 priedo 18.4 p.).

Atliekant patikrinimus nustatyta, kad daugumoje GĮ gyventojams sudarytos galimybės saugiai ir patogiai lipti laiptais, kurie yra nestatūs ir neslidūs, įrengta pakankamai turėklų, suoliukų pailsėti (Pasvalio centras, Kupiškio centras), sudaryta galimybė naudotis keltuvu arba liftu (Pasvalio centras, Biržų parapijos namai), higienos patalpose paklotos neslidžios plytelės (Kupiškio centras), aptverti priešgaisriniai tvėniniai, takeliai iškloti trinkelėmis (Kupiškio centras), įstaigų teritorija

apšviesta, nakčiai GĮ laukujės durys ir vartai rakinami (daugumoje įstaigų), skelbimų lentose talpina informacija pateikiama atspausdinta didelėmis raidėmis (Kupiškio centras).

Vis dėlto ne visų įstaigų gyventojams garantuojama saugi, gerai sutvarkyta ir tinkama socialinės globos teikimo vieta bei aplinka, užtikrintos galimybės lengvai judėti socialinės globos įstaigos teritorijoje ir patalpose bei saugiai naudotis poilsio ir rekreacijos zonomis.

Vizitų į GĮ metu nustatyta, kad viena įstaiga (O. Milienės namai) buvo visiškai nepritaikyta asmenims su judėjimo negalia, nors tokių žmonių buvo apgyvendinta viename iš dviejų pastatų.

Kitose įstaigose nustatyta keletas susijusių su aplinkos pritaikymu asmenims su judėjimo negalia trūkumų, dėl kurių gyventojai neturi galimybės laisvai judėti GĮ viduje: koridoriuje yra slenkstis prieš patenkant į valgyklą (Šv. Juozapo namai), slenkstis prieš patenkant į tualetą (Legailių namai pastate, kuriame įrengtos ir administracijos patalpos), ne visuose koridoriuose buvo įtaisyti turėklai (Jotainių namai).

Taip pat buvo nustatyta, kad kai kur asmens higienos patalpos nepritaikytos arba tik iš dalies pritaikytos asmenims su negalia (tokių patalpų yra Jotainių namuose, Biržų parapijos namuose).

Ne visose įstaigose asmenys, turintys sunkią judėjimo negalią (gulintys), išvežami į lauką (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai, Kupiškio centras, Legailių namai). O. Milienės namuose tokią negalią turintys žmonės apgyvendinti II aukšte, nors nėra nei lifto, nei keltuvo. Legailių namuose žmonėms nesudarytos galimybės nuolat naudotis įstaigoje įrengtu liftu; patikrinimo metu jis buvo užrakintas. Šios įstaigos vadovo teigimu, tik vienas ūkio skyriaus darbuotojas turi teisę įjungti liftą ir tai dažniausiai yra daroma, kai gulintį žmogų reikia vežti į gydymo įstaigą.

Ne visose įstaigose asmenims, turintiems judėjimo negalią, užtikrinta, kad gyvenamajame kambaryje langų aukštis ir (arba) lovos vieta sudarytų galimybę stebėti aplinką pro langą sėdint arba gulint (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai), keliuose kambariuose per langą galima matyti tik aukštą mūrinę tvorą (Šv. Juozapo namai).

2 skyrius

TEISĖ NEBŪTI KANKINAMAM IR NEPATIRTI ŽIAURAS, NEŽMONIŠKO AR ŽEMINANČIO ELGESIO AR NEBŪTI TAIP BAUDŽIAMAM

Kankinimų draudimas reiškia draudimą bet kokio tyčinio veiksmo, kuris sukeltų stiprų fizinį ar psichinį skausmą ar kančią valdžios finansuojamos globos įstaigos gyventojui.

Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnyje (kankinimo, nežmoniško, žeminančio orumą elgesio ar baudimo draudimas) numatyta pareiga valstybėms imtis priemonių apsaugoti nuo tokio elgesio ir asmenis, esančius privačiose institucijose (Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos dėl vyresnio amžiaus žmonių teisių Nr. CM/Rec(2014)2 aiškinamasis memorandumo 29 p.). EŽTT yra pažymėjęs, kad senyvo amžiaus asmenys, gyvenantys institucijose, yra ypatingai pažeidžiami ir jie dažnai patys negali atkreipti kitų dėmesio į priežiūros ir kitus trūkumus (byla *Heinisch prieš Vokietiją* (Nr. 2827/08), 71 p.). Vyresnio amžiaus asmenų, esančių ilgalaikėje institucinėje priežiūroje, pažeidžiamumą yra pabrėžęs ir Jungtinių Tautų žmogaus teisių komitetas, atkreipdamas dėmesį asmenų patirto nežmoniško ar žeminančio elgesio atvejus (Jungtinių Tautų žmogaus teisių komiteto baigiamosios išvados, 2004 m. Nr. CCPR/CO/80/DEU, 17 p.). Todėl globos įstaigos personalui tenka ypatingai svarbus vaidmuo – pakankamas ir kvalifikuotas personalas, taip pat tinkamos apgyvendinimo sąlygos globos įstaigoje yra pagrindinis garantas, užtikrinantis teisę nebūti kankinamam ir nepatirti žiaurus, nežmoniško ar žeminančio elgesio (Jungtinių Tautų tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto baigiamosios išvados, 2011 m. Nr. E/C.12/DEU/CO/5, 27 p.).

GĮ patikrinimų metu nustatyti trūkumai, susiję su personalo sudėtimi, skaičiumi ir kompetencija, darbo valandomis ir atlyginimu (žr. šios ataskaitos 1 skyrių), taip pat gyvenimo

sąlygomis (žr. šios ataskaitos 4 skyrių), leidžia daryti išvadą, kad gyventojai nėra apsaugoti ir nuo šios teisės pažeidimų.

4. Dėl darbuotojų netinkamo elgesio ir gyventojų žinojimo, ką daryti bei kur kreiptis

Personalo kuriama aplinka globos įstaigoje ir elgesys su globotiniais yra ypatingai svarbūs įstaigos gyventojams. Gyventojams turi būti užtikrinama aplinka, pagrįsta abipusiu asmens ir socialinės globos įstaigos darbuotojų pasitikėjimu, pagarba ir meile, personalo ir asmens santykiai taip pat grindžiami tarpusavio supratimo ir susitarimo principais (Aprašo 4 priedo 9, 20.5 p.).

Lankantis įstaigose, gyventojai skundėsi darbuotojų netinkamu elgesiu. O. Milienės namų gyventojai nurodė, kad darbuotojai „apšaukia“, verčia daryti tai, ko žmogus nenori. Legailių namuose apgyvendintieji aiškino, kad darbuotojai yra „ypatingai neatsakingi, dirba atmetinai ir nesuteikia reikalingos pagalbos“.

Siekiant užkirsti kelią netinkamam darbuotojų elgesiui, svarbu, kad būtų taikomos patikrinimų arba kitos priemonės, kurios užtikrintų, jog įstaigų darbuotojai teiktų tinkamas priežiūros paslaugas (Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro parengtas analizės dokumentas tarptautinių norminių žmogaus teisių standartų, susijusių su vyresnio amžiaus asmenimis, klausimu, 2012 m., 31 psl.). Socialinės globos įstaigoms taip pat svarbu užtikrinti, kad gyventojai žinotų, kaip reikia elgtis ir kur kreiptis, jei patirtų netinkamą elgesį (Partnerystės chartijos 9.3 p.). Asmuo turi būti supažindintas su savo teise kreiptis į socialinės globos įstaigos administraciją, personalą ar institucijas už socialinės globos įstaigos ribų dėl įvykusios ar galimos fizinės, psichologinės, materialinės ar finansinės, seksualinės prievartos, diskriminacijos ar kitų asmens teisių pažeidimų. Asmens kreipimosi teisės negalima varžyti ir asmuo su tuo turi būti supažindintas (Aprašo 4 priedo 12.9 p.).

Apsilankius Pasvalio centre, Pasvalio ligoninėje, Jotainių namuose ir Kupiškio centre nustatyta, kad visiems gyventojams yra paaiškinta ir jie žino, ką jie gali ir privalo daryti, jei su jais netinkamai pasielgtų darbuotojas arba kitas gyventojas. Tačiau Šv. Juozapo namų, Biržų parapijos namų ir O. Milienės namų globotiniai nurodė, kad nežino, kaip elgtųsi situacijose, jeigu patirtų tiek darbuotojų, tiek kitų gyventojų netinkamą elgesį.

3 skyrius

ORUMAS IR AUTONOMIJA

Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad draudžiama žeminti žmogaus orumą. Tai, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas su žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu susijusius santykius, turi garantuoti deramą jų apsaugą, yra viena iš prielaidų užtikrinti žmogaus orumą, kaip konstitucinę vertybę; valstybės institucijos ir pareigūnai turi pareigą gerbti žmogaus orumą kaip ypatingą vertybę; asmens teisių ir laisvių pažeidimais gali būti pakenkta ir asmens orumui. Valstybė turi sukurti tokią socialinio aprūpinimo sistemą, kuri padėtų išlaikyti asmens orumą atitinkančias gyvenimo sąlygas, o prireikus suteiktų asmeniui būtiną socialinę apsaugą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2006 m. sausio 16 d., 2007 m. rugsėjo 26 d., 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. lapkričio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimų ir 2009 m. sausio 15 d. sprendimo nuostatų išaiškinimo).

Pripažįstama ir gerbiama pagyvenusių žmonių teisė gyventi oriai ir nepriklausomai bei dalyvauti visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime (Chartijos 1 ir 25 str.). Pagarbos asmens prigimtiniam orumui, savarankiškumui, įskaitant laisvę rinktis, ir nepriklausomumui yra vienas svarbiausių Neįgaliųjų konvencijoje įtvirtintų principų (3 str.). Tad pagarbą vyresnio, neįgalaus asmens orumui reikia užtikrinti visiems asmenims, nepaisant turimų psichikos sutrikimų, negalios, ligos, taip pat gyvenimo pabaigos situacijoje.

Autonomija yra apibūdinama kaip individo galimybė savarankiškai pasirinkti bei priimti sprendimus. Pasirinkimo teisė yra aiškiai įtvirtinta Socialinės globos normų apraše, kur pabrėžiama

kiekvieno gyventojų pasirinkimo svarba ir tikslumas. Gyventojas pagal savo gebėjimus ir galimybes yra įtraukiamas į visų sprendimų, susijusių su jo gyvenimu socialinės globos įstaigoje, priėmimą, išklausomas, vertinama jo nuomonė, gyvenimiška patirtis, siekiama asmens ir personalo tarpusavio supratimo. Gyventojas turi teisę išsakyti pageidavimus dėl socialinės globos namuose dirbančio personalo atliekamų funkcijų, elgesio, dėl gyvenamojo kambario kaimyno (-ų) pasirinkimo ir kita. Gyventojas yra išklausomas „savo asmens“ (pasirinkto įstaigos darbuotojo). Užtikrinta galimybė viešai reikšti savo nuomonę, praktikuoti pageidaujamą religiją, neribojamos galimybės dalyvauti visuomeninėje veikloje (Aprašo 4 priedo 8.3, 9.1–9.3 p.).

5. Dėl neveiksnumo instituto

Iki 2016 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos teisės aktuose buvo įtvirtintas visiško neveiksnumo institutas. Pagal Civilinio kodekso 2.10 straipsnio 1 dalį, fizinis asmuo, kuris dėl psichikos ligos arba silpnaprotystės negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, galėjo būti teismo tvarka pripažintas neveiksniu ir jam paskiriamas globėjas. Globėjo sprendimu asmuo galėjo būti apgyvendintas globos namuose. Patikrinimų metu rasta neveiksnųjų asmenų, kurie globėjų sprendimu buvo apgyvendinti Legailių namuose, Jotainių namuose ir Pasvalio centre. Dvi pastarosios įstaigos yra paskirtos kai kurių gyventojų globėjais.

Svarbus žingsnis žmonių su negalia teisių apsaugos srityje žengtas Lietuvai ratifikavus Neįgaliųjų konvenciją, pagal kurią neįgalieji turi teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis visose gyvenimo srityse, o valstybės turi imtis atitinkamų priemonių, kad suteiktų jiems galimybę pasinaudoti pagalba jį įgyvendinant (12 str. 2–3 d.). Be to, EŽTT sprendime byloje *D.D. prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 13469/06) nustatė pareiškėjos teisės teismine tvarka ginčyti savo neterminuotą priverstinį apgyvendinimą socialinės globos namuose, t. y. savo laisvės atėmimą, pažeidimą, kadangi, pagal tuo metu galiojusį teisinį reglamentavimą, Lietuvos teismai nedalyvavo priverstinai patalpinant asmenį į socialinės globos namus ir nebuvo numatyta teisminė procedūra periodiškai arba tam tikrais intervalais peržiūrėti asmenų buvimo tokiose įstaigose teisėtumą. Be to, toks peržiūrėjimas negalėjo būti inicijuotas neveiksniaus asmens. Pareiškėjos globėjas buvo socialinės globos įstaiga, dėl kurios ji ne kartą skundėsi. Todėl teismas nurodė, kad tokiais atvejais, ginčijant buvimą institucijoje teismui, institucionalizuotam asmeniui turi būti užtikrinta teisė į atskirą teisinį atstovą.

Nuo 2016 m. sausio 1 d. įsigaliojo Civilinio kodekso pataisos, numatančios, kad neveiksnumas gali būti pripažintas tik konkrečioje srityje, ir tik toje srityje asmeniui yra nustatoma globa ir atsiranda neveiksnumo teisinės pasekmės. Tad reikalingus sprendimus teismo nustatytose srityse priims asmuo globėjas, o kitose srityse asmuo galės veikti savarankiškai. Kartą per metus asmuo gali kreiptis į teismą dėl pripažinimo visiškai veiksniu ar veiksniu toje srityje, kurioje asmuo yra pripažintas neveiksniu. Jei asmuo ar kiti numatyti asmenys nesikreipia dėl teismo priimto sprendimo pripažinti asmenį neveiksniu tam tikroje srityje panaikinimo, asmuo būklę peržiūri nepriklausoma Neveiksnųjų asmenų būklės peržiūrėjimo komisija, sudaryta ar veikianti savivaldybėje, kurioje gyvena neveiksnus tam tikroje srityje asmuo, ir priima sprendimą dėl tikslingumo kreiptis į teismą dėl teismo sprendimo (Civilinio kodekso 2.10¹ str.).

Pažymėtina, kad iki naujų pataisų įsigaliojimo priimti teismo sprendimai, kuriais asmenys buvo pripažinti neveiksniais, turi būti peržiūrėti per dvejus metus. Globos įstaigoms tenka pareiga imtis priemonių, kad tai būtų įgyvendinta.

6. Dėl gyventojų nuomonės išklausymo

Gį gyventojai turi teisę reikšti pageidavimus dėl kambario kaimyno (-ų) pasirinkimo ir kitais klausimais. Tuo atveju, kai patalpoje gyvena keli asmenys, turi būti derinami vienoje patalpoje įkurdintų žmonių interesai, charakteriai, poreikiai, išklausant asmens pageidavimus dėl kaimynų pasirinkimo ir įvertinant kiekvieno žmogaus gebėjimą prisitaikyti prie gyvenamosios patalpos kaimyno (Aprašo 4 priedo 9.1, 12.8 p.).

Atliekant patikrinimus, daugelis gyventojų (Šv. Juozapo namuose, Pasvalio ligoninėje, O. Milienės namuose, Kupiškio centre) teigė, kad, atsikėlus gyventi į globos namus, jų nebuvo

teirautasi, su kuo norėtų / nenorėtų gyventi, kokie jų pageidavimai dėl kambario kaimyno. Nustatytas atvejis, kuomet Legailių namuose viename kambaryje įkurdintos 4 gyventojos, dvi iš jų nuolat pykstasi, o įstaigos administracija nesiima jokių priemonių apgyvendinti jas skirtinguose kambariuose. Atlikus papildomą vizitą į Kupiškio centrą, nustatyta, jog šios įstaigos administracija jau imasi veiksmų, kad pagal galimybes būtų atsižvelgiama į gyventojų reiškiamus pageidavimus dėl kambario kaimyno.

Ne mažiau svarbu yra ir skatinti gyventojus reikšti savo nuomonę bei stiprinti jų pasitikėjimą savimi. Pavyzdžiui, Pasvalio centre kai kurie žmonės nurodė, kad norėtų masažo, tačiau varžosi ir neturi pakankamai drąsos paprašyti administracijos, kad ji sudarytų jiems tokias galimybes.

7. Dėl gyventojų drabužių individualizavimo

Įstaiga, siekdama užtikrinti gyventojų orumą, turėtų rūpintis žmonių savigarbos ir savivertės skatinimu, užtikrindama, kad kiekvienas asmuo dėvėtų tik jam išduotus drabužius ir avalynę, šitaip pripažįstant asmens individualumą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad CPT taip pat pabrėžia, jog neindividualizuotų drabužių dėvėjimas neprisideda prie asmenybės ir savigarbos jausmo stiprinimo (Aštuntosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (98) 12] 34 p.).

Patikrinimų metu nustatyta, kad visų GĮ gyventojai turi sezoną atitinkančią aprangą ir avalynę, o jeigu žmogus neturi pirmiau nurodytos nuosavos aprangos, visu tuo jį aprūpina įstaiga. Tačiau ne visų apgyvendintųjų GĮ drabužiai yra individualizuoti (Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai, Kupiškio centras; kai kurie lauko rūbai), asmenys, kurie neturi savų drabužių, rengiami ligoninės pižamomis (Pasvalio ligoninė), vienos GĮ gyventojai skundėsi, kad nežino, kur darbuotojai išneša jų drabužius, o kitas gyventojas skundėsi, kad jam atneša ne jo drabužius, o jei atsisako juos rengtis – aprėkia (O. Milienės namai). Darbuotojai nurodė, kad jiems nereikia individualizuoti (pažymėti) gyventojų rūbų, nes jie tiksliai žino, kuris drabužis kam priklauso, be to, ir žmonės yra sąmoningi ir nesutiktų dėvėti svetimus rūbus (Kupiškio centras). Taip pat, darbuotojų teigimu, dauguma gyventojų turi psichikos sveikatos sutrikimų ir jiems nėra svarbu, kokius drabužius dėvėti (Jotainių namai). Tokie globaliniai rengiami bendrai naudojamais drabužiais, išskyrus atvejus, kuomet gyventojas artimieji pageidauja rengti nuosavais drabužiais. Pažymėtina, kad kitose aplankytose GĮ problemų dėl aprangos individualizavimo nekilo, priešingai, gyventojų drabužiai buvo pažymėti (vidinėje jų pusėje) nurodant konkretaus žmogaus vardą ir (arba) pavardę, kai kur – vardo ir pavardės pirmąsias raides. Be to, anot darbuotojų, gyventojams perkami tik nauji bei kokybiški drabužiai (Kupiškio centras).

4 skyrius

TINKAMOS GYVENIMO SĄLYGOS

Tinkamų gyvenimo sąlygų sudarymas yra vienas iš žmogaus teisių užtikrinimo garantijų. Socialinės apsaugos pagrindai nustatyti Konstitucijos 52 str. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 25 str. įtvirtinta kiekvieno žmogaus teisė į pakankamą gyvenimo lygį, įskaitant maistą, drabužius, būstą, sveikatos priežiūrą bei būtinas socialines paslaugas. Kiekvienas Lietuvos Respublikos gyventojas, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, turi teisę turėti sveiką, saugią fizinę ir socialinę aplinką bei gauti informaciją apie pavojų sveikatai šioje aplinkoje (Sveikatos sistemos įstatymo 84 str. 1 d. 1 p.). Socialinės globos įstaigoms yra nustatyta pareiga užtikrinti, kad gyventojai turėtų saugias ir sveikas gyvenimo sąlygas (Aprašo 4 priedo 17.9 p.).

Taip pat privalu pagal galimybes rūpintis visuomenės sveikatos saugojimu ir stiprinimu, kuriais siekiama ugdyti sveikatą, užkirsti kelią vartojimui skirtų produktų, maisto, geriamojo vandens, kokybės blogėjimui. Socialinės globos įstaigos turi pareigą saugoti gyventojus nuo per maistą ir geriamąjį vandenį plintančių užkrečiamųjų ligų, invazijų, taip pat apsinuodijimų maistu (Sveikatos sistemos įstatymo 31 str., 87 str.1 d. 5 p.).

8. Dėl gyvenamosios aplinkos

Asmens gyvenamasis kambarys turi būti sutvarkytas jaukiai, o aplinka turi būti artima namų aplinkai, t. y. gyvenamojoje patalpoje turi būti ne tik būtiniausi baldai, bet patys žmonės turi būti patenkinti gyvenamųjų patalpų įrengimu, jiems turi būti sudaryta galimybė turėti kambaryje savo baldų ir kitų asmeninių daiktų (jei tai nesudaro pavojaus jo ar kitų asmenų saugumui) (Aprašo 4 priedo 18.1 p.).

Lankantis GĮ nustatyta, kad gyvenamųjų patalpų aplinka ne visur yra pakankamai artima namų aplinkai (Jotainių namai, O. Milienės namai), kai kur kambariai niekuo nesiskiria nuo stacionarių asmens sveikatos priežiūros paslaugų įstaigos palatų (Pasvalio ligoninė).

Pažymėtina, kad geriausiai namų aplinką užtikrina Kupiškio centro administracija, kur tiek visos vidaus patalpos, tiek teritorija aplink GĮ yra įrengta taip, kad gyventojai gerai jaustųsi ir būtų patogiu. 2015 m. buvo baigtas projektas „Kupiškio socialinių paslaugų centro infrastruktūros modernizavimas“, kurį vykdant buvo pastatytas naujas pastatas, skirtas globoti senyvo amžiaus asmenis ir suaugusiuosius su negalia, įrengta pavėsinė, tvėnkynys, pradėtas sodinti sodas, įrengti patogūs išvažiavimo iš pastato ir teritorijos keliai. Gyventojai kambariuose gyvena po vieną arba du, šalia kambarių yra įrengti sanitariniai mazgai, kuriais naudojasi du arba keturi žmonės. Visuose kambariuose yra televizorius, radijas, kiekvienas asmuo turi savo spintą ir spintelę. Sudarytos patogios sąlygos pasigaminti maisto, išsiskalbti, išsilyginti rūbus, įrengtas jaukus užsiėmimų kambarys.

9. Dėl patalpų švaros, vėdinimo ir apšvietimo

Globojami žmonės turi gyventi šiltose, gerai vėdinamose ir tinkamai apšviestose patalpose, atitinkančiose sveikatos apsaugos ministro patvirtintų higienos normų reikalavimus. Jiems turi būti užtikrintos saugios ir sveikos gyvenimo sąlygos, o patalpos turi būti tvarkingos ir švarios, pagal socialinės globos įstaigoje nustatytą tvarką turi būti vykdomas ir kontroliuojamas kasdienis patalpų valymas (Aprašo 4 priedo 17.3 ir 17.9 p.). Patalpos turi būti tvarkomos, valomos drėgnuoju būdu ne tik kiekvieną dieną, bet ir pagal poreikį, o santechniniai įrenginiai (unitazai, praustuvės ir pan.) turi būti švarūs visą laiką. Gyvenamosiose patalpose turi būti natūralus vėdinimas, užtikrinamas varstomais langais (Higienos normos HN 125:2011 22, 27 ir 29 p.). Apšvietimo reikalavimus numato pirmiau nurodytos higienos normos 17–20 punktai.

Atliekant patikrinimus nustatyta, kad gyventojų kambariai bei asmens higienos patalpos netvarkingos, trūksta švaros (Legailių namai, O. Milienės namai). Pažymėtina, kad švaros ypatingai pasigęsta Legailių namuose: ant palangių gyvenamuosiuose kambariuose, vabzdžių gaudyklėse ir spintelėse buvo pilna musių bei kitų vabzdžių, spintelėse asmenys laikė greitai gendančius maisto produktus, dalis jų patikrinimo metu buvo pasibaigusio galiojimo.

Kai kuriose GĮ rūkymo patalpa įrengta taip, kad tabako dūmų kvapas pakankamai stipriai užuodžiamas dalyje įstaigos (Šv. Juozapo namai), iš kai kurių sanitarinių mazgų sklinda nemalonūs (aitrus) kvapas (Pasvalio centras), gyvenamuosiuose kambariuose trūksta ventiliacijos (nemalonūs kvapai) (Biržų parapijos namai) ir jie labai retai vėdinami (O. Milienės namai). Kitose tikrintose GĮ nebuvo užfiksuota pažeidimų, susijusių su netinkamu patalpų vėdinimu.

Aplankyti įstaigų koridoriuose, gyvenamuosiuose kambariuose trūko natūralaus ir (arba) dirbtinio apšvietimo (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai).

10. Dėl patalpų įrengimo ir gyventojų aprūpinimo teisės aktuose nustatyti inventoriūmi

Visos globos namų patalpos, t. y. gyvenamųjų kambarių, valgyklos, virtuvės, skirtos individualiam maisto gaminiui, asmens higienos patalpos, laisvalaikio organizavimo, ugdymo, bendrojo naudojimo patalpos (laiptinės, koridoriai ir pan.) ir kita, turi būti pritaikytos gyvenimui ir būtiniesiems gyventojų poreikiams tenkinti (Aprašo 4 priedo 17.1 p.). Gyvenamojoje patalpoje turi būti kiekvienam asmeniui skirti būtiniausi baldai: lova, spintelė, kėdė, spinta ar atskira uždara spintos dalis, stalas (gali būti skirtas keliems žmonėms) (Higienos normos HN 125:2011 13.4 p., Aprašo 4 priedo 18.1 p.). Jeigu įstaigoje gyvena slaugomi asmenys, jiems turi būti užtikrinta

kokybiška nuolatinė priežiūra ir slauga; įstaiga turi būti apsirūpinusi reikalingomis techninės pagalbos priemonėmis, padedančiomis darbuotojams saugiai ir kokybiškai atlikti kasdienes funkcijas (priemonės asmeniui pakelti, perkelti, maudyti, maitinti ar transportuoti socialinės globos namų viduje) (Aprašo 4 priedo 8.9 p.).

CPT savo ataskaitos dėl 2008 m. vizito Lietuvoje 96 punkte taip pat nurodė, kad socialinės globos namuose turėtų būti siekiama sukurti gyventojų gerovę užtikrinančias sąlygas, teigiamą aplinką, taigi, patalpų inventorių turi būti pakankamai tvarkingas.

Atlikus patikrinimus nustatyta, kad kai kuriose GĮ trūko baldų: spintelės (Šv. Juozapo namai; kambarys Nr. 109), stalo (Legailių namai; kambarys Nr. 4). Dviejose įstaigose (O. Milienės namai, Jotainių namai) gyventojai skundėsi, kad gyvenamajame kambaryje yra 1 drabužių spinta, skirta naudotis 2–3 asmenims, dėl ko ne visų gyventojų drabužiai laikomi spintoje taip, kad būtų galima visiems patogiai juos pasiimti; drabužiai, kurie netilpo spintose, buvo netvarkingai sumesti garaže (O. Milienės namai); nepalaikoma tvarka drabužių spintose, galimai dėl tokių spintų stokos (Legailių namai).

Taip pat nustatyta, kad kai kuriose GĮ ne visas inventorių buvo tvarkingas: kai kur buvo sulūžusios kambario durys (Jotainių namai), keliuose kambariuose esantys baldai buvo itin nusidėvėję (O. Milienės namai, Legailių namai), viename kambaryje nebuvo užuolaidų (Šv. Juozapo namai, kambarys Nr. 109), neįgaliojo globojamojo vežimėlio sėdynė buvo suplyšusi ir uždangstyta nešvariais užtiesalais (Legailių namai).

Taip pat pastebėta, kad keliose GĮ (Legailių namai, O. Milienės namai, Biržų parapijos namai) gyventojams skiriami čiužiniai dažnai būna nusidėvėję, nešvarūs, suplyšę ir pan. Be to, daugumoje GĮ čiužiniai nėra dezinfekuojami prieš perduodant juos naudotis naujai atvykusiems gyventojams. Tik vienoje GĮ (Kupiškio centras) visi čiužiniai buvo su specialiais užvalkalais iš nepralaidaus skysčiams, atsparaus paviršių valymo ir dezinfekcijos priemonėms audinio.

Papildomai pastebėtina, kad, atsižvelgiant į patikrinimų metu nustatytą faktinę situaciją dėl apgyvendintųjų naudojamų čiužinių ir į tai, jog čiužinių higienos užtikrinimas nėra numatytas teisės aktuose, 2015 m. rugsėjo 14 d. (Seimo kontrolieriaus ataskaita Nr. 2015/1-74) Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai buvo pasiūlyta apsvarstyti galimybę nustatyti globos įstaigoms pareigą dezinfekuoti turimus čiužinius prieš perduodant juos naudotis kitiems gyventojams arba įsigyti naujus čiužinius su specialiais užvalkalais iš nepralaidaus skysčiams, atsparaus paviršių valymo ir dezinfekcijos priemonėms audinio arba iš audinių, tinkamų skalbti ir (arba) dezinfekuoti įstaigoje naudojamais būdais. Be to, siekiant užtikrinti, kad asmenims būtų išduodamas tik tinkamas naudoti minkštasis inventorių, taip pat pasiūlyta nustatyti draudimą naudoti suplyšusius čiužinius, pagalves bei antklodes. Sveikatos apsaugos ministerija, reaguodama į Seimo kontrolieriaus 2015-09-14 ataskaitoje pateiktą rekomendaciją, pateikė parengtus teisės aktų pakeitimo projektus, kuriuose nustatė GĮ pareigą ne tik nenaudoti netvarkingų čiužinių, bet ir juos dezinfekuoti prieš perduodant naudoti naujai atvykusiems gyventojams.

11. Dėl gyventojų apiprausimo, drabužių skalbimo ir jų keitimo dažnumo

Socialinė globa yra visuma paslaugų, kuriomis asmeniui teikiama kompleksinė, nuolatinė specialistų priežiūros reikalaujanti, pagalba; į paslaugos sudėtį įeina, be kita ko, ir asmeninės higienos paslaugų organizavimas (skalbimo paslaugų ir pan.) (Paslaugų katalogo 16, 17.3 p.). Negalintys savimi pasirūpinti gyventojai kiekvieną dieną turi būti apiprausiami, o lovos skalbiniai, rankšluosčiai, drabužiai turi būti keičiami pagal poreikį, bet ne rečiau kaip kas 7 dienas (Higienos normos HN 125:2011 37–38 p.).

Atliekant patikrinimus, nustatyta, kad žmonės yra maudomi ir lovos skalbiniai keičiami kas 10 dienų (Biržų parapijos namai). Lankantis Jotainių namuose, kilo abejonių, ar gyventojų lovos skalbiniai keičiami kas 7 dienas. Nemažai kalbintų asmenų nurodė, kad darbuotojai lovos skalbinius keičia kas antrą savaitę, o personalas tvirtino, kad kas 7 dienas. Analizuojant žurnalus, kuriuose kaupiama informacija apie iš gyventojų surenkamus lovos skalbinius, deja, nepavyko patvirtinti darbuotojų teiginių, kad patalynė keičiama kas 7 dienas. Buvo paaiškinta, kad galbūt ne visi darbuotojai atsakingai pildo atitinkamą žurnalą.

Taip pat nustatyta, kad gyventojų dėvimi drabužiai (arba avima avalynė) buvo nešvarūs ir (arba) apiplyšę (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai), įstaigoje neskalbiami asmeniniai gyventojų rūbai, tuo rūpinasi apgyvendintųjų artimieji (Pasvalio ligoninė).

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Higienos normoje HN 125:2011 nurodyti drabužiai suvokiami plačiąja prasme, atskirai neišskiriant apatinių drabužių ir nenumatant jiems dažnesnės keitimo tvarkos. Todėl Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojai nustatė, kad visų GĮ gyventojų apatiniai drabužiai yra skalbiami pagal poreikį, tačiau ne rečiau kaip kartą per savaitę. Įprastomis aplinkybėmis apatiniai drabužiai, kaip ir viršutiniai, keičiami kartą per savaitę, dažniausiai po maudymo procedūros.

Papildomai pastebėtina, kad 2015 m. rugsėjo 14 d. (po vizitų Kauno apskrities globos įstaigose) Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai buvo pasiūlyta apsvarstyti galimybę tobulinti teisinį reguliavimą (Seimo kontrolieriaus ataskaita Nr. 2015/1-74) ir nustatyti įstaigoms pareigą kasdien keisti gyventojų apatinius rūbus. Sveikatos apsaugos ministerija, reaguodama į 2015-09-14 ataskaitoje pateiktą rekomendaciją, pateikė parengtus teisės aktų pakeitimo projektus pagal Seimo kontrolieriaus siūlymus.

12. Dėl aprūpinimo higienos priemonėmis ir skatinimo rūpintis burnos higiena

Socialinių paslaugų pagal atskiras socialinių paslaugų rūšis finansavimą ir lėšų socialinėms paslaugoms apskaičiavimą reglamentuoja Paslaugų apskaičiavimo metodika, kurios 22 ir 27.6 punktuose įtvirtinta, kad perkamos (parduodamos) ar finansuojamos socialinės globos kainą sudaro bendroji ir kintamoji socialinės globos lėšų dalys; kintamąją socialinės globos lėšų dalį, be kita ko, sudaro išlaidos kitoms prekėms ir paslaugoms, kurios susijusios su paslaugos gavėjo poreikiais. Taigi, GĮ turi aprūpinti savo globotinius visomis būtinomis asmens higienos priemonėmis, taip pat ir burnos higienos priemonėmis. Tualetų patalpose, be kita ko, turi būti skysto muilo, vienkartinųjų rankšluosčių dėtuvė su vienkartiniais rankšluosčiais ar elektrinis rankų džiovintuvas (Higienos normos HN 125:16.52011 p.).

Teisės akto, įpareigojančio GĮ gyventojus aprūpinti higienos priemonėmis, kurios atitiktų individualius kiekvieno gyventojų poreikius, nėra. Tačiau sistemiškai vertinant esamą teisinį reglamentavimą dėl gyventojų aprūpinimo jų poreikius atitinkančiomis higienos priemonėmis, darytina išvada, kad GĮ pagal galimybes turėtų tai užtikrinti. Vertinant šias aplinkybes paminėtina, kad į socialinės paslaugos sudėtį įeina, be kita ko, ir kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymas bei palaikymas (Paslaugų katalogo 17.3 p.). Asmens kasdieninė veikla turi būti organizuojama ir buitinių paslaugų teikiamos taip, kad palaikytų, skatintų ir motyvuotų asmenį būti kuo savarankiškesnį (Aprašo 4 priedo 8.4 p.) – taip pat ir palaikyti asmens higieną. Be to, atsižvelgiant į socialinės globos teikimo principus (Socialinių paslaugų įstatymo 4 str.): *tinkamumo* – asmeniui skiriamos ir teikiamos tokios socialinės paslaugos, kurios atitinka asmens interesus bei nustatytus poreikius; *veiksmingumo* – socialinės paslaugos teikiamos siekiant gerų rezultatų ir racionaliai naudojant turimus išteklius bei į Aprašo 4 priedo 8.3. punktą, kuris numato, kad asmuo pagal savo gebėjimus ir galimybes yra įtraukiamas į visų sprendimų, susijusių su jo gyvenimu socialinės globos įstaigoje, priėmimą, manytina, kad GĮ perkamos higienos priemonės turi kuo labiau atitikti kiekvieno gyventojų poreikius.

Patikrinimų metu pastebėta, kad sanitariniuose mazguose buvo pasibaigusios asmens higienos priemonės – muilas, tualetinis popierius, popieriniai rankšluosčiai (Jotainių namai), gyventojai naudojami bendromis asmens higienos priemonėmis – šampūnu, muilu, plaušinėmis (Legailių namai, O. Milienės namai). Be to, vizitų metu nustatyta, jog asmenys neskatinami rūpintis burnos higiena (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Legailių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai), taip pat GĮ vadovai (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, Legailių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai) nurodė, kad jie neaprūpina gyventojų burnos higienos priemonėmis, teigdami, kad tokias priemones globojami žmonės perka iš savų lėšų.

13. Dėl maitinimo organizavimo

Globos įstaigos turi užtikrinti, kad kiekvienas gyventojas gautų jo fiziologinius poreikius ir sveikatos būklę atitinkantį, reikiamą kiekį energetinių verčių bei kaloringumą turintį maitinimą, įvertinus jo individualius poreikius, būtinumą gauti dietinį maitinimą ir, esant galimybėms, atsižvelgiant į asmens pageidavimus (Aprašo 4 priedo 11.1 p.).

Apsilankius GĮ, kai kuriose iš jų buvo nustatyta, kad ne visuomet atsižvelgiama į gyventojų prašymus gaminti maistą be druskos (Pasvalio centras). Pažymėtina, kad antrojo vizito metu Pasvalio centro administracija nurodė, jog imasi visų priemonių dėl tinkamo savo gyventojų maitinimo užtikrinimo, tą patį patvirtino ir patys gyventojai, teigdami, kad jau pagal poreikį yra atsižvelgiama į jų pageidavimus gauti maistą be druskos.

Labai svarbus aspektas, susijęs su maitinimo organizavimu GĮ, yra tas, jog šios įstaigos turi imtis priemonių, kad asmens kasdieninė veikla būtų organizuota ir buitinės paslaugos teikiamos taip, kad palaikytų, skatintų ir motyvuotų asmenį būti kuo savarankiškesnį, taip pat kad asmuo būtų aprūpintas priemonėmis, padedančiomis lavinti bei palaikyti asmens dėl sveikatos būklės neturimus ar prarastus įgūdžius (Aprašo 4 priedo 8.4 p.). Tai reiškia, kad maitinimas turėtų būti organizuojamas taip, jog gyventojas valgytų naudodamasis visais stalo įrankiais. Pagal tarptautinius standartus, galimybė atlikti kasdieninius veiksmus, tokius kaip valgymas naudojant visus stalo įrankius sėdint už stalo, yra sudėtine psichologinės-socialinės reabilitacijos programų dalimi (Aštuntosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (98) 12] 35 p.).

Vizitų globos įstaigose metu buvo aiškinamasi, ar gyventojams yra sudaromos sąlygos palaikyti įgūdžius (arba atgauti prarastus) valgio metu naudojantis visais stalo įrankiais. Nustatyta, kad globojami asmenys valgo naudodamiesi ne visais stalo įrankiais, o tik šaukštais (Pasvalio centras, Jotainių namai ir O. Milienės namai) arba valgio metu padedami visi stalo įrankiai, tačiau gyventojai nėra skatinami jais visais naudotis (Biržų parapijos namai).

Pastebėtina, kad kitose aplankytose GĮ stengiamasi motyvuoti asmenį palaikyti turimus įgūdžius ir atgauti prarastus, maistą patiekiant tinkamuose induose, valgio metu sudarant sąlygas naudotis visais stalo įrankiais (Šv. Juozapo namai, Pasvalio ligoninė ir Kupiškio centras).

Socialinės globos namuose asmeniui turi būti sudaryta galimybė jam suprantama forma kasdien susipažinti su valgiaraščiu, iš anksto pateikti pageidavimus dėl maisto produktų arba patiekalų asortimento, į kuriuos, esant galimybei, yra atsižvelgiama (Aprašo 4 priedo 11.3 p.).

Vertinant, ar gyventojams iš tikrųjų yra užtikrinamos pirmiau išvardintos teisės, buvo pastabėta, kad kai kuriuose GĮ globojami asmenys nėra apklausiami dėl pageidaujamo maitinimo (Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, Biržų parapijos namai ir O. Milienės namai), valgiaraštis nėra viešai talpinamas informaciniuose stenduose (Pasvalio centras ir O. Milienės namai), taip pat gyventojams nesudaromos galimybės dėl maisto reikšti pageidavimus, o pats maistas neįvairus, t. y. pagal tą patį valgiaraštį maitinama kas dvi savaites (Pasvalio ligoninė). Kitose GĮ tokių problemų neužfiksuota, o jų administracijos domisi ir pagal galimybes stengiasi atsižvelgti į gyventojų pageidavimus dėl maitinimo, taip pat visuomet juos informuoti apie valgiaraštį (Šv. Juozapo namai ir Kupiškio centras).

Svarbu, kad socialinės globos įstaigos asmeniui sudarytų sąlygas bet kuriuo paros metu, esant poreikiui, išgerti šiltos kavos, arbatos arba vandens (Aprašo 4 priedo 11.5 p.).

Daugumoje GĮ gyventojams sudaromos sąlygos bet kuriuo paros metu atsigerti tinkamos kokybės vandens. Tačiau vienoje iš įstaigų buvo nustatyta, kad geriamasis vanduo gyventojams pateikiamas plastikiniuose buteliukuose, kurių vidinė pusė dėl ilgalaikio naudojimo yra pasidengusi apnašomis (Biržų parapijos namai).

5 skyrius

TEISĖ Į SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ PRIEINAMUMĄ

Konstitucijos nuostata (53 str. 1 d.), užtikrinanti teisę į sveikatos apsaugą, įpareigoja valstybę nustatyti pakankamai veiksmingas šios teisės įgyvendinimo bei teisinio gynimo priemones.

Konstitucinis Teismas taip pat ne kartą yra konstatavęs, jog žmonių sveikatos apsauga yra konstituciškai svarbus tikslas, viešasis interesas, o rūpinimasis žmonių sveikata – valstybės funkcija (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. rugsėjo 29 d., 2011 m. birželio 21 d., 2013 m. gegužės 16 d. nutarimai). Valstybė turi imtis priemonių sukurti sąlygas, palankias pasiekti ir išlaikyti aukščiausią galimą sveikatos lygį, ir gerinti socialines bei ekonomines sąlygas, kurios lemia šios teisės įgyvendinimą (Sveikatos sistemos įstatymo preambulė). Be to, Pasaulinė Sveikatos Organizacija sveikatą – didžiausią socialinę-ekonominę vertybę bei nacionalinį turtą – apibrėžia kaip visapusišką individo bei visuomenės fizinę, dvasinę ir socialinę gerovę, o ne tik ligų ar fizinių defektų nebuvimą.

14. Dėl teisės verstis asmens sveikatos priežiūros veikla

Specialių teisės aktų, reglamentuojančių asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą įstaigoms, teikiančioms institucinę socialinę globą, nėra. Joms, kaip ir kitiems ūkio subjektams, taikomi bendri Lietuvos nacionalinę sveikatos sistemą reglamentuojantys teisės aktai.

Įmonės ir įstaigos teisę verstis sveikatos priežiūros veikla įgyja tik Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka gavusios licencijas (Sveikatos sistemos įstatymo 16 str., Aprašo 4 priedo 21.1.19 p.). Asmens sveikatos priežiūros licenciją, suteikdama teisę teikti atitinkamas sveikatos priežiūros paslaugas, įstaigoms išduoda Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – Akreditavimo tarnyba).

Be to, įstaiga, pageidaujanti teikti licencijoje nurodytas asmens sveikatos priežiūros paslaugas, privalo turėti leidimą-higienos pasą atitinkamoms licencijoje nurodytoms veikloms, kuri išduoda visuomenės sveikatos centrui apskrityse (Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 21 str. 4 d.). Leidimas-higienos pasas liudija, kad patalpos, kuriose planuojama vykdyti licencijuojamą veiklą, paskirtis atitinka visuomenės sveikatos saugos teisės aktų reikalavimus.

Patikrinimų metu visų aplankytojų GĮ vadovai nurodė, kad gyventojams pagal poreikius organizuojamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurių negali suteikti pačios įstaigos. Siekiant geriau organizuoti asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą, globojamiems asmenims dažnai siūloma pasirinkti tą gydymo įstaigą, kurios aptarnavimo teritorijoje yra GĮ. Gyventojai, kurie pajėgūs apsilankyti gydymo įstaigoje, palydimi / nuvežami reikiamo gydytojo specialisto konsultacijoms bei tyrimams atlikti. Asmenims su sunkia negalia arba kitiems gyventojams, pablogėjus sveikatai, šeimos gydytojas kviečiamas į GĮ, o jam negalint atvykti kviečiama greitoji medicinos pagalba.

Tačiau atlikus patikrinimus nustatyta, kad ne visos GĮ asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikia vadovaudamosi pirmiau pacituotais teisės aktų reikalavimais.

Šv. Juozapo namai teikia pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros medicinos – šeimos medicinos, akušerio – akušerio praktikos, slaugos – bendrosios praktikos slaugos, kineziterapijos ir masažo paslaugas. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos antrojo korpuso antrame aukšte. Čia yra įrengtas ir šeimos gydytojo kabinetas, procedūrinis kabinetas. Tačiau įstaiga neturi galiojančios licencijos teikti masažo paslaugas bei šiai veiklai vykdyti reikalingo leidimo-higienos paso.

Pasvalio centras teikia slaugos paslaugas: bendrosios praktikos slaugos, bendruomenės slaugos, šeimos gydytojo bei masažo. Licencija išduota teikti tik šioms paslaugoms: bendrosios praktikos slaugos, bendruomenės slaugos. Leidimas-higienos pasas išduotas slaugos paslaugoms: bendrosios praktikos slaugos, bendruomenės slaugos paslaugų veiklai ir grožio paslaugų veiklai – kūno priežiūros paslaugoms. Asmens sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos įstaigoje įrengtame medicinos punkte.

Pasvalio ligoninėje pagal išduotą licenciją teikiamos pirminės ir antrinės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugos (vidaus ligų, suaugusiųjų kardiologijos, endokrinologijos, neurologijos, otorinologijos, chirurgijos, ortopedijos ir traumatologijos, ginekologijos, psichiatrijos, reanimacijos ir intensyvios terapijos ir kt.), slaugos: bendrosios praktikos slaugos, psichikos sveikatos slaugos, anestezijos ir intensyvios terapijos slaugos, fizinės medicinos ir reabilitacijos,

sergančiųjų cukriniu diabetu slaugos paslaugos bei kitos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, taip pat ir įvairios stacionarios paslaugos. Įstaigai išduotas leidimas-higienos pasas visoms licencijuotoms asmens sveikatos priežiūros veikloms. Globos skyrius įrengtas ligoninės antrame aukšte. Esant reikalui, globos skyriuje gulintiems asmenims teikiamos visos reikalingos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurias tik gali suteikti Pasvalio ligoninė. Visi gyventojai yra nuolat nuodugnai tikrinami įvairių sričių specialistų ir, jei reikia, reguliariai stebima jų sveikatos būklė. Be to, globojami asmenys, pagal bendrą įstaigoje galiojančią tvarką, kasdien lankomi budinčių gydytojų.

Jotainių namai teikia antrinės ambulatorinės sveikatos priežiūros: psichiatrijos, pirminės ambulatorinės sveikatos priežiūros: šeimos medicinos, slaugos: bendrosios praktikos, psichikos sveikatos, fizinės medicinos ir reabilitacijos, kineziterapijos, masažo paslaugas. Įstaigai išduotas leidimas-higienos pasas visoms licencijuotoms asmens sveikatos priežiūros veikloms.

Biržų parapijos namai teikia bendrosios praktikos slaugos ir vidaus ligų gydytojo paslaugas. Licencija išduota suteikiant teisę teikti tik bendrosios praktikos slaugos paslaugas. Leidimas-higienos pasas išduotas tik bendrosios praktikos slaugos veiklai.

Legailių namai teikia bendrosios praktikos slaugos ir šeimos gydytojo paslaugas. Šeimos gydytojas į GĮ atvyksta reguliariai – 1 kartą per savaitę nuo 13 val. iki 14 val. GĮ išduota licencija teikti tik bendrosios praktikos slaugos paslaugas, kaip ir leidimas-higienos pasas.

O. Milienės namai teikia tik bendruomenės slaugos paslaugas, o Kupiškio centras – bendrosios praktikos slaugos, bendruomenės slaugos paslaugas. Šioms veikloms vykdyti abi GĮ turi reikiamas licencijas ir leidimus-higienos pasus.

Visose GĮ atvykęs būsimas gyventojas yra apžiūrimas tuo metu dirbančios bendrosios praktikos slaugytojos ir šeimos gydytojo (jei toks įstaigoje dirba) bei registruojamas šeimos gydytojo konsultacijai asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje jis yra prisiregistravęs. Tais atvejais, kai šeimos gydytojas reguliariai lankosi GĮ, naujai atvykęs gyventojas apžiūrimas artimiausio gydytojo vizito metu, dažniausiai – ne vėliau nei per savaitę. Apžiūros metu įvertinami gyventojų antropologiniai duomenys, pamatuojamas kraujospūdis, temperatūra, apžiūrimos gleivinės, oda bei surenkama informacija apie persirgtas ligas.

15. Dėl įrašų gyventojų asmens sveikatos istorijose ir teisės atsisakyti gydymo

Pažymėtina, kad pacientui nuo 16 metų sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos tik jo sutikimu, išskyrus būtinosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo atvejus, kai pacientas negali savo valios išreikšti pats (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 14 str. 1 d.). Taigi, tik pats pacientas (tinkamai informuotas), išskyrus atvejus, kuomet asmuo yra neveiksnius, ribotai veiksnus, ar kitais teisės aktų nustatytais atvejais, turi teisę priimti sprendimus dėl savo gydymo, taip pat ir atsisakyti gydytojo paskirto gydymo.

Paciento valia turi būti patvirtinta paciento parašu jo medicininiuose dokumentuose. Įstatyme ir atitinkamuose įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatyti reikalavimai sutikimui dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo duoti. Manytina, kad asmens sutikimas su skiriamu gydymu arba procedūra būtų aiškiau suprantamas, jeigu kiekvienu konkrečiu atveju būtų sveikatos istorijoje daromas įrašas (su asmens parašu) – taip ir gyventojai, ir įstaiga išvengtų galimų abejonių bei ginčų dėl tinkamo supažindinimo su skiriamu gydymu (procedūra) ir asmens sutikimo fakto. Be to, vertinant asmenų teisę atsisakyti GĮ darbuotojų duodamų vaistų, taip pat aktualu paminėti to paties įstatymo 5 straipsnio 3 dalį, kurioje numatyta, kad pacientas turi teisę gauti informaciją apie savo sveikatos būklę, ligos diagnozę, sveikatos priežiūros įstaigoje taikomus ar gydytojui žinomus kitus gydymo ar tyrimo būdus, galimą riziką, komplikacijas, šalutinį poveikį, gydymo prognozę ir kitas aplinkybes, kurios gali turėti įtakos paciento apsisprendimui sutikti arba atsisakyti siūlomo gydymo, taip pat apie padarinius atsisakius siūlomo gydymo. Šią informaciją pacientui gydytojas turi pateikti atsižvelgdamas į jo amžių ir sveikatos būklę, jam suprantama forma, paaiškindamas specialius medicinos terminus.

Atliekant patikrinimus buvo nustatyta, kad gyventojų sveikatos istorijos globos įstaigose įprastai nėra laikomos. Sveikatos istorijos yra saugomos asmens sveikatos priežiūros įstaigose, prie

kurių jie yra prisiregistravę. Tačiau keliose GĮ (Biržų parapijos namai, Jotainių namai), kuriose teikiamos šeimos medicinos gydytojo paslaugos, buvusiose asmenų sveikatos istorijose nebuvo gyventojų parašų, kurie patvirtintų asmens sutikimą dėl gydytojo skiriamo gydymo. Darbuotojų teigimu, sutikimas dėl medikų paskirto gydymo pareiškiamas žodžiu. Taip pat nustatyta, kad globojami asmenys buvo skiepijami vakcina nuo hepatito B neturint kiekvieno iš jų raštiško sutikimo (Jotainių namai).

Patikrinimų metu taip pat buvo nustatyta, kad vienoje GĮ (Legailių namai) darbuotojai nurodė, jog tais atvejais, kai asmenys atsisako vartoti gydytojų paskirtus vaistus, bandoma juos įkalbinėti išgerti vaistus, o nepavykus stengiamasi apgaule sugirdyti medikamentus, pavyzdžiui, klaidingai nurodant, kad tai vitaminai, slepiant vaistus maiste).

Taip pat paminėtina, kad siekiant užtikrinti tinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų organizavimą ir teikimą (esant reikalui, teikti informaciją apie pacientą valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teisės aktų nustatyta tvarka), įstaiga turi pildyti ir saugoti pacientų ligos istorijas/ambulatorines korteles ar jų išrašus (Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo 45 str. 5 p., 48 str. 1 d.). Informacijos kaupimas apie gyventojų sveikatos būklę, gydytojų paskirtą gydymą, gyventojų vartojamus vaistus sudaro sąlygas kontroliuojančioms institucijoms patikrinti, ar GĮ tinkamai vykdo savo pareigas ir teikia reikiamas ir kokybiškas asmens sveikatos priežiūros paslaugas pagal teisės aktų reikalavimus.

Atliekant patikrinimus nustatyta, kad tokia informacija apie gyventojus ne visur buvo kaupiama (O. Milienės namai, Legailių namai), taip pat pastebėta, kad vaistinių preparatų receptų blankai buvo laikomi vienos socialinės darbuotojos kabinete, o gyventojų vaistų vartojimo užrašai / lapai laikomi medicinos punkte (Legailių namai). Be to, peržiūrint vaistinių preparatų receptų blankus pastebėta, kad vienam gyventojui buvo išrašyta daug vaistų, tačiau darbuotojų pateiktuose užrašuose buvo matyti, kad šeimos gydytojo paskirti vaistai nėra jam duodami.

Kitose aplankytose GĮ pažeidimų dėl informacijos kaupimo apie gyventojų sveikatos būklę, gydytojų paskirtą gydymą, asmenų vartojamus vaistus, nenustatyta. Vaistus gyventojams išduoda už tai atsakinga bendrosios praktikos slaugytoja, atsižvelgdama į gydytojo paskyrimus. Medikamentai kasdien sudedami į vaistų dėžutes (atskirai – kiekvienam gyventojui). Bendrosios praktikos slaugytojos arba jų padėjėjos padeda gyventojams suvartoti vaistus paskirtu laiku. Visa tai tvarkingai žymima gydytojų paskyrimų lapuose.

16. Dėl vaistinių preparatų vartojimo ir jų kokybės užtikrinimo

Globos įstaigos, gavusios licenciją teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas, laikytinos asmens sveikatos priežiūros įstaigomis, kurioms taikomi teisės aktai, reglamentuojantys atitinkamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą.

Taigi, draudžiama įstaigoje laikyti netinkamus vartoti vaistinius preparatus, taip pat ir pasibaigusio galioji vaistus, jie turi būti tvarkomi kaip farmacinės atliekos (Vaistinių preparatų laikymo ir įtraukimo į apskaitą asmens sveikatos priežiūros įstaigose tvarkos aprašo 36 p.). Papildomai primintina, jog to paties teisės akto 30–36 ir 37 punktai numato, kad vaistiniai preparatai asmens sveikatos priežiūros įstaigos padaliniuose / skyriuose turi būti laikomi pacientų be sveikatos priežiūros specialisto nelankomose, jų laikymui gamintojo nurodytomis laikymo sąlygomis pritaikytose užrakinamose patalpose, kuriose įrengtos lentynos, spintos ar, jei reikia, pastatyti šaldytuvai. Jei įstaiga neturi atskirai įrengtos vaistinių preparatų laikymo patalpos, iš tiekėjų priimti vaistiniai preparatai tą pačią dieną turi būti perduoti laikyti į skyrių ir įtraukti į apskaitą. Asmens sveikatos priežiūros įstaigos skyriuje vaistinių preparatų, išskyrus imuninių vaistinių preparatų, gali būti ne didesnės kaip 15 dienų poreikio atsargos. Imuninių vaistinių preparatų atsargos skyriuje neturi viršyti mėnesio poreikio. Už vaistinių preparatų laikymą, išdavimą pacientams ir įtraukimą į apskaitą skyriuje atsako skyriaus vyriausioji slaugytoja (administratorė) ar kitas įstaigos vadovo įsakymu paskirtas asmuo. Asmuo, atsakingas už vaistinių preparatų laikymą skyriuje, atsako už vaistinių preparatų įtraukimą į apskaitą, atsargų pertekliaus susidarymą, vaistinių preparatų tinkamumo vartoti laiko kontrolę, netinkamų vartoti vaistinių preparatų perdavimą laiku iš skyriaus į jų kaupimo vietą sveikatos priežiūros įstaigoje. Vaistinių

preparatų tinkamą laikymą skyriuje ne rečiau kaip kartą per 3 mėnesius turi patikrinti asmens sveikatos priežiūros įstaigos vadovo įsakymu paskirtas asmuo, atsakingas už vaistinių preparatų laikymą. Patikrinimo rezultatai įrašomi į Vaistinių preparatų laikymo patikrinimų apskaitos žurnalą.

Vartoti pasibaigusio galiojimo vaistus rizikinga, tokiu atveju neprognuojuojamas vaistinio preparato poveikis, nes gali kisti vaistinės medžiagos struktūra, o dėl to gali ne tik sumažėti ar visai išnykti vaisto efektyvumas, bet atsirasti ir įvairių pašalinių poveikių. Todėl patikrinimų GĮ metu buvo tikrinama, ar gyventojams nėra duodami pasibaigusio galiojimo vaistiniai preparatai, jų laikymo sąlygos, įstaigos vykdoma vaistinių preparatų priežiūros savikontrolė.

Patikrinimų metu nustatyta, kad visose GĮ yra paskirti darbuotojai, atsakingi už vaistinius preparatus, kuriais disponavo pačios įstaigos. Vis dėlto patalpose, kuriose buvo laikomi įvairūs vaistiniai preparatai, medikamentai, kai kurie jų buvo netinkami vartoti (pasibaigęs galiojimo laikas ir / arba tablečių plokštelės – be dėžučių) (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Biržų parapijos namai). Be to, Legailių namuose apžiūrint patalpą, kurioje buvo laikomos drabužių atsargos, pastebėta, kad dėžėse ant žemės laikomi dideli kiekiai įvairių vaistinių preparatų (taip pat ir psichotropinių vaistų). Pažymėtina, kad nei darbuotojai, nei GĮ direktorius negalėjo paaiškinti, kam tie vaistai yra skirti.

17. Dėl vaistinių preparatų įsigijimo globotinių lėšomis

Socialinių paslaugų įstatyme (29 str. 8–10 d.) bei Mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos apraše (41–43 p.) numatyta, kad mokėjimo už ilgalaikę socialinę globą suaugusiam asmeniui dydis neturi viršyti 80 procentų asmens pajamų. Tais atvejais, kai asmuo gauna slaugos ar priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinę kompensaciją, visa šios kompensacijos suma, t. y. 100 procentų, skiriama mokėjimui už ilgalaikę socialinę globą padengti. Paslaugų apskaičiavimo metodika, kurios 22 ir 27.2 punktuose numatyta, kad perkamos (parduodamos) ar finansuojamos socialinės globos kainą sudaro bendroji ir kintamoji socialinės globos lėšų dalys; kintamąją socialinės globos lėšų dalį, be kita ko, sudaro išlaidos medikamentams.

Taigi, darytina išvada, kad socialinės globos įstaigos, visiems suaugusiems asmenims, kuriems teikiamos ilgalaikės socialinės globos paslaugos ir kuriems pagal sveikatos būklę buvo paskirtas gydymas medikamentais, gyventojus privalo jais aprūpinti iš GĮ lėšų.

Patikrinimų GĮ metu pastebėta, kad gyventojai dažnai įvairius vaistinius preparatus įsigyja savomis lėšomis. Šv. Juozapo namuose keletas kalbintų globotinių nurodė, kad jiems tenka iš savų lėšų įsigyti kai kurių vaistinių preparatų (žvakučių, tepalo nuo skausmo, aktyvintos anglies tablečių ir kt.), o Pasvalio centro gyventojai skundėsi, kad jie dažnai perka įvairių vaistų, pavyzdžiui, širdies lašų, kraujagysles plečiančių vaistų, analgino, *Tavegil*, neocitramono, *Diclofenac*, *Aceterin*, širdies veiklą gerinančių lašų, švirkštų, servetėlių injekcijai, vienu atveju asmeniui, kuriam nustatyta slauga, įstaiga iš jo lėšų papildomai pirkė sauskelnį. Panaši situacija ir Jotainių namuose, kur gyventojai iš savų lėšų turi padengti vaisto kainos dalį, kuri nėra kompensuojama valstybės.

18. Dėl privatumo užtikrinimo atliekant medicinines apžiūras

Paciento privatus gyvenimas yra neliečiamas. Visa informacija apie paciento buvimą sveikatos priežiūros įstaigoje, gydymą, sveikatos būklę, diagnozę, prognozes ir gydymą, taip pat visa kita asmeninio pobūdžio informacija apie pacientą turi būti laikoma konfidencialia (Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 8 str. 1–3 d.).

Lankantis globos įstaigose vis dažniau pastebima, kad įstaigos, siekdamos gyventojams pagerinti asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, su gydymo įstaigomis sudaro asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sutartis, kurių pagrindu gyventojai šeimos gydytojų lankomi globos namuose.

Dažnai į globos namus atvykę šeimos gydytojai gydomus asmenis apžiūri ir konsultuoja jų gyvenamuosiuose kambariuose. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad žmonės globos namuose dažniausiai būna apgyvendinti ne po vieną, o po kelis (kartais – net po 4 viename kambaryje), susiklosto aplinkybės, kad tokių apžiūrų metu gali būti pažeista asmenų teisė į privatumą.

Vizitų metu nustatyta, kad gydytojai, apžiūrėdami gyventojus jų gyvenamuosiuose patalpose, nenaudoja širmų (O. Milienės namai, Legailių namai, Biržų parapijos namai). Kituose GĮ tiek globojami asmenys, tiek darbuotojai nurodė, kad, siekiant užtikrinti gyventojų privatumą, gydytojų apžiūrų metu kambariuose yra statomos širmos. Tačiau, net ir naudojant širmas, vis dėlto, kyla abejonių, ar tokios priemonės yra pakankamos ir tinkamai užtikrina asmens privatumą, pavyzdžiui, kiti kambaryje esantys asmenys gali girdėti gydytojo ir gyventojų pokalbį.

19. Dėl psichologo paslaugų prieinamumo

Pagal Darbo laiko sąnaudų normatyvų 1 ir 9 punktų nuostatas, jei psichologo pareigybė nesteigiama pačioje įstaigoje, šių specialistų paslaugos turi būti organizuojamos, atsižvelgiant į atskirų gavėjų (grupių) poreikius.

Vizitų metu Šv. Juozapo namų ir Jotainių namų darbuotojai nurodė, kad kai kuriems jų globotiniams būtų tikslinga gauti psichologo paslaugas, pasitaikė ir savizudybės atvejų (Šv. Juozapo namai). Jotainių namų vadovo teigimu, sudėtinga rasti psichologų, kurie sutiktų reguliariai lankytis įstaigoje ir teikti reikiamas paslaugas.

Vis dėlto, siekiant pagerinti socialinės globos uždavinių įgyvendinimą ir atsižvelgiant į gyventojų poreikius, manytina, būtų tikslinga organizuoti psichologo paslaugų globotiniams teikimą įstaigoje arba už jos ribų, pavyzdžiui, asmens sveikatos priežiūros įstaigose.

20. Dėl žalingų įpročių prevencijos

Gyventojams turi būti sudaromos sveiko gyvenimo sąlygos, todėl socialinės globos įstaigos, įgyvendindamos šią prievolę, privalo užtikrinti tinkamą žalingų įpročių prevenciją, kadangi asmens teisių pasirinkimui ir jų saugumui užtikrinti socialinės globos įstaigoje turi būti taikomos priemonės, skatinančios gyventojų priklausomybių nuo žalingų įpročių atsisakymą (Aprašo 4 priedo 12.10 p.).

Patikrinimų metu buvo nustatyta, kad Jotainių namuose dauguma gyventojų rūko, O. Milienės namuose bei Legailių namuose dalis asmenų vartoja alkoholį, todėl darytina prielaida, kad šiose įstaigose organizuojamos prevencinės priemonės (grupiniai ir individualūs pokalbiai apie rūkymo žalą) nėra pakankamos.

21. Dėl paliatyvios slaugos ir mirštančiojo gyventojų orumo užtikrinimo

Socialinės globos namai asmeniui pagal poreikius organizuoja sveikatos priežiūros paslaugas. Kai juose ilgalaikę socialinę globą gauna daugiau kaip 25 asmenys, slaugos paslaugos privalo būti teikiamos pačioje įstaigoje teisės aktų nustatyta tvarka. Asmenims taip pat turi būti užtikrinta galimybė pareikšti savo valią dėl asmeninių daiktų tvarkymo, laidojimo ir kitų su jo galima mirtimi susijusių dalykų tvarkymo ir, išlaikant konfidencialumą, garantuotas bei vidaus veiklos dokumentais reglamentuotas globos įstaigos tarpininkavimas, kad būtų sutvarkyti šie reikalai. Mirštančiajam įstaiga garantuoja jo dvasinių, socialinių, psichologinių, fizinių, religinių reikmių tenkinimą, užtikrindama privatumą ir orumą, teisės aktų nustatyta tvarka organizuoja ar teikia paliatyvią slaugą, asmeniui pageidaujant – religinių patarnavimų bei sielovados pagalbos teikimą. Mirštančiajam, esant galimybei, pagalba suteikiama gyvenamajame kambaryje, bet kartu nepažeidžiant kitų kartu gyvenančių asmenų privatumo bei orumo. Gyventojų sunkios ligos ar mirties atveju globos įstaiga nedelsdama turi informuoti apie jo būklę globėją (rūpintoją), šeimos narius, o esant poreikiui ir galimybėms, ir kitus artimuosius giminaičius, bei sudarys sąlygas jiems būti prie mirštančiojo, jei asmuo taip pageidauja (Aprašo 4 priedo 6.3, 7.1–7.5 p.).

Patikrinimų metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar pirmiau nurodytų reikalavimų yra laikomasi.

Visose GĮ pildoma gyventojų anketa, kurioje asmuo raštu patvirtina savo pageidavimus dėl laidojimo, arba pageidavimai išklaunami žodžiu ir pažymimi kiekvieno gyventojų ISPG. Gyventojas taip pat gali rašyti prašymą dėl įvairių savo pageidavimų, susijusių su jo asmeninių daiktų tvarkymu, artimųjų informavimu, laidojimu ir kt. Tokie prašymai yra registruojami ir saugomi.

Mirštantysis yra atskiriamas širma nuo kartu kambaryje gyvenančio asmens (-ų). Esant galimybei, mirštantysis perkeliamas į vienvietį kambarį. Taip pat yra nedelsiant informuojami giminės arba kiti asmenys, kuriuos mirštantysis yra nurodęs gyventojų anketoje. Taip pat, jei asmuo pageidauja, kviečiamas kunigas. Atsižvelgiama į kitus miršančiojo pageidavimus.

Teikiant paliatyvią slaugą, bendrosios praktikos slaugytojas, šeimos gydytojas, socialinis darbuotojas ir, jei gyventojas pageidauja, psichologas ar dvasininkas, dirbdami komandoje, siekia numalšinti miršančiajam tiek fizinį, tiek dvasinį skausmą. Įstaigų pateiktais duomenimis, dažniausiai paliatyvi slauga teikiama slaugos ligoninėse.

6 skyrius

JUDĖJIMO LAISVĖ, SUVARŽYMŲ TAIKYMAS

22. Dėl gyventojų judėjimo laisvės ribojimo

Teisės aktuose įtvirtinti vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ir nepriklausomumo principai, teisė dalyvauti visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime, laisvė rinktis ir teisė į privatumą (Neįgalųjų konvencijos 3 str., Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 1 ir 25 str., Rekomendacija Rec(2009)6, Aprašo 4 priedo 8.3, 9.1–9.3 ir 17.4 p.) suponuoja tai, kad GĮ gyventojams neturi būti trukdoma išeiti už įstaigos ribų.

Atliekant patikrinimus buvo vertinama, ar gyventojai gali laisvai judėti ne tik po įstaigos teritoriją, bet ir nevaržomai išeiti už jos ribų, pavyzdžiui, pasivaikščioti po miestą, nueiti į bažnyčią, parduotuvę, dalyvauti vietos bendruomenės renginyje ir pan., ar nėra sudaryta nepagrįstų suvaržymų jiems tai daryti.

Lankantis Jotainių namuose pastebėta, kad globojami asmenys, norėdami išeiti už įstaigos teritorijos ribų, turi pasirašyti Gyventojų informavimo žurnale. Ir nors jame pakanka nurodyti, kad asmuo tiesiog išeina visai dienai (ir nebūtina nurodyti, kur), tačiau gyventojai tai suvokia kaip privalėjimą prašyti leisti išeiti. Kitose aplankytose GĮ nebuvo nustatyta atvejų, kuomet gyventojų laisvė išeiti už įstaigos ribų varžoma.

Asmens saugumas jo gyvenamojoje patalpoje užtikrinamas nepažeidžiant jo privatumo ir orumo – asmuo negali būti užrakinamas savo gyvenamajame kambaryje (Aprašo 4 priedo 12.7 p.). Tačiau patikrinimo metu nustatyta, kad ši praktika vis dar taikoma. Lankantis Šv. Juozapo namuose, trys kambariai buvo iš išorės užrakinti, o kituose kambariuose raktai iš išorės buvo įdėti į spyną (gyventojų teigimu, šie kambariai taip pat kartais rakinami).

Lankantis GĮ siekiama nustatyti, ar sunkiai besiorientuojantys, sunkią fizinę negalią turintys žmonės gali laisvai judėti. Nemažai tokių gyventojų yra Jotainių namuose, tačiau reikėtų pažymėti, kad šiems asmenims galimybė judėti įstaigos teritorijoje ir pabūti gryname ore yra užtikrinama. Intensyvios slaugos skyriuje apgyvendinti asmenys gali išeiti į įstaigos kiemą (už tai yra atsakingi socialinio darbuotojo padėjėjai; gyventojų buvimo gryname ore organizavimas apibrėžtas socialinio darbuotojo padėjėjo pareigybės aprašyme, kuriame taip pat nurodoma pagalba judėjimo negalią turintiems asmenims neįgaliojo vežimėliu išvažiuoti į kiemą). Kiekvieną dieną socialinis darbuotojas paskiria padėjėjui prižiūrėti tam tikrą žmonių grupę, tad padėjėjas, atsižvelgdamas į oro sąlygas, gyventojų sveikatos būklę bei pageidavimus, žmones, turinčius judėjimo negalią, palydi į kiemą ne rečiau kaip kartą per dieną. Gyventojai, kurie neturi judėjimo negalios, tačiau sunkiai orientuojasi erdvėje, į kiemą gali išeiti dienos metu ir laisvai judėti aptvortoje teritorijoje, kurioje juos prižiūri paskirtas socialinio darbuotojo padėjėjas.

23. Dėl suvaržymo priemonių gyventojams taikymo

Taikant bet kokias suvaržymo priemones asmenims, esantiems laisvės apribojimo vietose, atsiranda didelė piktnaudžiavimo ir netinkamo elgesio tikimybė. Todėl, lankantis globos įstaigose, šiam klausimui skiriamas ypatingas dėmesys.

Suvaržymo priemonėmis (toliau vadinama ir – SP) laikytinos šios: „buvimas šešėliu“ (kuomet darbuotojas nuolat būna šalia asmens ir įsiterpia, kai tai būtina), fizinio tramdymo

priemonės (diržai, tramdomieji marškiniai, uždaros lovos), cheminio tramdymo priemonės (duodant išgerti arba sušvirksčiant vaistus prieš asmens valią, siekiant kontroliuoti jo elgesį), asmens izoliavimas atskiroje rakinamoje patalpoje (Šešioliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2006) 35] 39 p.).

Pagal CPT rekomendacijas, bet koks suvaržymas turi būti taikomas tik pagal aiškiai apibrėžtą tvarką, tik kraštutiniu atveju (kuomet kitos priemonės neveiksmingos), ir jo taikymas kaip įmanoma greičiau turi būti nutrauktas. SP taikymo tvarkoje turi būti numatyta, kokiais atvejais jos taikytinos, jų taikymo tikslai, trukmė. Visais atvejais dėl priemonės taikymo asmeniui privalo būti duotas aiškus gydytojo nurodymas, išimtiniais atvejais sprendimą taikyti priemonę gali priimti ir kitas darbuotojas, nedelsiant pranešdamas apie tai gydytojui. Rekomenduojama numatyti, kiek ilgiausiai gali trukti SP taikymas, o tęsti priemonę būtų galima tik gydytojui leidus, kadangi tai paskatintų gydytoją aplankyti suvaržytą pacientą asmeniškai ir įvertinti jo būklę. Asmuo, kuriam taikoma SP, turi būti nuolat stebimas personalo, kuris turi būti pasirengęs patenkinti asmens poreikius (padėti atsigerti, pasinaudoti tualetu ir pan.) bei suteikti reikiamą pagalbą. CPT pabrėžia, kad vaizdo stebėjimas negali pakeisti tokio nuolatinio darbuotojo buvimo – suvaržytajam būtina sudaryti sąlygas matyti darbuotoją, o šiam – nuolat stebėti ir girdėti asmenį.

Kiekvienas suvaržymo atvejis turi būti registruojamas specialiai šiuo tikslu pildomame žurnale, jame nurodant priemonės pradžios ir pabaigos laiką, konkretaus atvejo aplinkybes, tos priemonės taikymo priežastis, SP skyrusį arba davusį leidimą taikyti darbuotoją ir asmeniui padarytus sužalojimus, jei tokių buvo. Šitaip yra lengviau kontroliuoti SP taikymo atvejus ir jų mastus. Tai ypatingai svarbu situacijose, kuomet gydytojas iš anksto duoda leidimą taikyti SP; tokia priemonė jokiais atvejais negali būti taikoma kaip nuobauda asmeniui.

Taip pat svarbu, kad personalas profesionaliais veiksmais sugebėtų užtikrinti asmens saugumą bei orumo išsaugojimą tais atvejais, kai asmens veiksmai kelia pavojų jam pačiam ir kitiems, šalia esantiems. Personalas turi būti ne tik apmokytas, kaip naudoti SP, bet ir reguliariai kelti kvalifikaciją šioje srityje (agresyvaus elgesio valdymo, būdų išvengti SP naudojimo, priemonių taikymo pasekmių pacientui ir pan. klausimais). (Aštuntosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (98) 12] 47–50 p., Šešioliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2006) 35] 44–45, 49, 50, 52 p., Aprašo 4 priedo 20.5 p.).

Iš aštuonių aplankytų GĮ suvaržymo priemonės taikytos dviejose įstaigose: tai Kupiškio centras (įgyvendinta gydytojų rekomendacija – vienos rankos fiksavimas, pavyzdžiui, esant kraujagyslinei demencijai, kai yra pavojus susižeisti, iškristi iš lovos; taip pat lovos borteliai) ir Legailių namai (rankų, kojų fiksavimas; lovos borteliai). Įvertinus šiose įstaigose patvirtintas tvarkas ir (arba) SP taikymo praktiką, konstatuoti šie trūkumai:

- Legailių namuose nėra aiškiai apibrėžtos, parengtos jų taikymo tvarkos ir SP taikymo atvejų registracijos (tai, kad gyventojai yra rišami prie lovos, nors ir itin retai, patvirtino darbuotojai);

- kaip reglamentuota Kupiškio centre patvirtintame *Asmens, keliančio grėsmę sau ir aplinkiniams, judrumo ribojimo aprašyme*, priemonę pagal poreikį gali taikyti bendrosios praktikos slaugytoja ir socialinio darbuotojo padėjėja, „vėliau suderinus“ su šeimos gydytoju ar kitu medicinos personalu (o ne nedelsiant, kaip nurodyta pirmiau);

- nors, pagal Kupiškio centro patvirtintą *Asmens, keliančio grėsmę sau ir aplinkiniams, judrumo ribojimo lapą*, turi būti nurodoma išsami informacija apie priemonės taikymą (judrumo apribojimo rūšis, taikoma priemonė, data, apribojimo pradžia ir pabaiga, odos būklės pakitimai), tačiau ne visuomet būdavo nurodomas priemonės taikymo pabaigos laikas, nežymimas fiksavimo pozicijos keitimas kaip kūno padėties keitimo dėl pragulų atveju (kūno padėties keitimo lape);

- asmuo, kuriam taikoma SP, nėra nuolat stebimas darbuotojo (abiejose įstaigose);

- atkreiptinas dėmesys į tai, kad SP taikytos 8 valandas ir ilgiau (Kupiškio centras).

TEISĖ Į PRIVATUMĄ, PRIVATŲ GYVENIMĄ IR KITOS TEISĖS

24. Dėl gyventojų privatumo užtikrinimo

Žmogui jo gyvenamojoje aplinkoje kiek įmanoma turi būti garantuojamas privatumas, personalas į kambarį gali įeiti tik pasibeldęs, gyvenamosiose patalpose negali būti įrengiamos filmavimo kameros, netaikomi kiti stebėjimo būdai, o su asmenimis, kuriems dėl sveikatos būklės ir visiško nesavarankiškumo reikia nuolatinės priežiūros, arba jų globėjais, rūpintojais susitariama dėl būdų ir formų, kaip tai bus daroma. Gyventojams sudaroma galimybė saugiai laikyti savo asmeninius daiktus, užsirakinti savo asmenines gyvenamąsias patalpas, spintą ar spintelę (jeigu, įvertinus jų savarankiškumą, tai nesudaro pavojaus jų ar kitų asmenų saugumui). Asmens higienos patalpos turi turėti vidinius užraktus. Taip pat numatytos specialios privatumo garantijos slaugomiems asmenims: slaugomam asmeniui užtikrinamos oraus gyvenimo sąlygos pagal individualius poreikius, esant poreikiui, asmens gyvenamajame kambaryje sudaroma privati erdvė, atskirta širma (Aprašo 4 priedo 8.11, 12.7, 17.4, 17.6, 17.8, 18.2 p.).

Patikrinimų GĮ metu nustatyti trūkumai, susiję su gyventojų privatumo užtikrinimu:

- visose įstaigose pastebėta (tai nurodė ir patys globotiniai), kad ne visi darbuotojai arba ne visuomet pasibeldžia arba apskritai nesibeldžia prieš įeidami į gyventojų kambarius;

- gyventojams nesudaroma galimybė užsirakinti savo gyvenamajame kambaryje (įvertinus jų savarankiškumą) (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Kupiškio centras, Legailių namai; pažymėtina, kad šioje įstaigoje, naujai pastatytame korpuse, kuris patikrinimo metu dar nebuvo apgyvendintas, gyvenamieji kambariai įrengti su spynomis, t. y. galimybė užsirakinti kambaryje yra, tačiau, asmeniui palikus raktą duryse ir atsitikus nelaimėi, nebūtų galimybės atrakinti kambario iš išorės); kai kuriuose gyvenamosiose patalpose yra užraktas, tačiau gyventojai juo nemoka naudotis, be to, įstaigos darbuotojai neturi atsarginių raktų (Biržų parapijos namai); kai kur durų spygnos yra sulūžusios (Šv. Juozapo namai); pastebėtina, kad kai kurie žmonės teigė neturintys poreikio užsirakinti savo gyvenamajame kambaryje (O. Milienės namai);

- ne visi gyventojai turi galimybę saugoti asmeninius daiktus rakinamose spintelėse (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras (yra tik rakinamos bendros spintos), Pasvalio ligoninė, O. Milienės namai, Kupiškio centras, Legailių namai (yra tik kelios bendros rakinamos spintos; rakinamų individualių spintelių nėra ir naujai pastatytame korpuse);

- kai kur gyventojai įkurdinti praeinamame kambaryje; gyvenamųjų patalpų durys visą parą laikomos atidarytos (Pasvalio centras);

- keičiant sauskelnes ne visuomet naudojama širma (Pasvalio ligoninėje, Biržų parapijos namuose tai nurodė tiek gyventojai, tiek darbuotojai);

- neužtikrinamas privatumas asmens higienos patalpose: ne visose asmens higienos patalpose sudaryta galimybė iš vidaus jose užsirakinti (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai) arba užraktai techniškai netvarkingi (Legailių namai).

Kupiškio centre parinktas tinkamas būdas užtikrinti gyventojų saugumą ir privatumą asmens higienos patalpose: šioje įstaigoje asmens higienos patalpa užsirakina automatiškai, įėjus ir įjungus šviesą joje, o kuomet šviesa išjungiamą, užraktas automatiškai atsirakina; atsitikus nelaimėi užrakintoje patalpoje, išjungiamas elektros maitinimas ir durys atsirakina.

25. Dėl galimybės porai gyventi kartu, lytinio švietimo ir kontraceptinių priemonių taikymo

Socialinės globos įstaigoje negali būti ribojama teisė į šeimos sukūrimą pačių asmenų apsisprendimu, sudarant šeimai tinkamas gyvenimo sąlygas. Tais atvejais socialinės globos įstaigoje gali būti apgyvendinami ir šios šeimos vaikai (Aprašo 4 priedo 12.11 p.).

Konstitucinis Teismas, vertindamas šeimos konstitucinį institutą, nurodė, kad nors Konstitucijos 38 straipsnyje ir yra įtvirtinta nuostata, nurodanti, jog santuoka yra vienas iš šeimos konstitucinio instituto pagrindų kurti šeimos santykius, tačiau tai nereiškia, kad šio straipsnio

nuostatos nesaugo ir negina kitokių nei santuokos pagrindu sudarytų šeimų. Tokios šeimos laikytinos, kuomet santuokos nesudarę vyras ir moteris kuria bendrą gyvenimą, grindžiamą pastoviais emocinio prieraišumo, tarpusavio supratimo, atsakomybės, pagarbos, vaikų bendro auklėjimo ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas. Teismas taip pat pabrėžė, kad šeima yra konstitucinė vertybė ir Konstitucijos 38 straipsnio nuostatos, apibrėžiančios šeimos sąvoką, privalo būti aiškinamos plečiamai, t. y. negalima susiaurinti šeimos sąvokos iki tokios, kuri apibrėžtų šeimą išimtinai tik kaip institutą, kuris galimas tarp susituokusių ar buvusių susituokusių asmenų (vyro ir moters). Taigi šeima yra konstitucinė vertybė, kuri gali būti sukurta ne tik santuokos pagrindu (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. 21/2008 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“).

Atlikus patikrinimus globos įstaigose, buvo nustatyta, kad, gyventojams panorėjus, yra sudaromos sąlygos porai gyventi kartu.

Pažymėtina, kad ir senyvo amžiaus asmenų, ir neįgaliųjų, esančių socialinės globos namuose, lytinio švietimo bei kontracepcijos taikymo klausimais Lietuvoje priimta nėra konkrečių teisės aktų, kurie tai numatytų. Tačiau tokiu atveju reikėtų vadovautis CPT standartų nuostatomis, taikomomis laisvės atėmimo vietoms, kur nurodoma, kad privalu parengti išsamią mokymo apie užkrečiamas ligas programą, kurioje turėtų būti aiškinami ligos perdavimo būdai ir apsaugos metodai bei atitinkamų prevencijos priemonių naudojimas. Ypatinę dėmesį reikėtų skirti aiškinimui apie pavojų užsikrėsti ŽIV arba hepatitu (B ir C) lytinių kontaktų metu, kokį vaidmenį atlieka įvairūs kūno skysčiai kaip ŽIV ir hepatito virusų nešiotojai (ištrauka iš Vienuoliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2001) 16], 31 p.).

Patikrinimų metu nustatyta, kad gyventojams yra prieinamos kontraceptinės priemonės, teikiama informacija apie seksualinę ir reprodukcinę sveikatą, šalutinę kontracepcijos priemonių poveikį, esant poreikiui, konsultuojamasi pas ginekologą (Jotainių namai, Šv. Juozapo namai, Legailių namai, Pasvalio centras, Biržų parapijos namai, Kupiškio centras, O. Milienės namai).

26. Dėl gyventojų tinkamo supažindinimo su jų teisėmis ir pareigomis, kreipimusi pateikimo

GĮ apgyvendintas asmuo jam priimtina forma iki sutarties pasirašymo turi būti supažindintas su įstaigos vidaus tvarkos taisyklėmis bei kitais įstaigos veiklą reglamentuojančiais dokumentais ir tai turi būti užfiksuota sutartyje arba asmens byloje (Aprašo 4 priedo 3.2 p.).

CPT standartuose yra numatyta, kad GĮ gyventojai turi būti tinkamai supažindinami su jų teisėmis ir pareigomis, t. y. užtikrinama, kad asmenys pagal savo būklę galėtų maksimaliai įgyvendinti jiems priklausančias teises ir pareigas, jie apie jas turi žinoti (Dvyliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2002) 15] 44 p.).

Socialinės globos įstaigose gyventojams turi būti užtikrinta, kad jie būtų išklausomi, būtų vertinama jų nuomonė, gyvenimiška patirtis, taip pat siekiama asmens ir personalo tarpusavio supratimo. Gyventojas pagal savo gebėjimus ir galimybes turi teisę išsakyti pageidavimus dėl socialinės globos namuose dirbančio personalo atliekamų funkcijų, elgesio ir pan. GĮ privalu skatinti ir palaikyti gyventojų aktyvumą, dalyvavimą, siekiant bendros socialinės globos įstaigos gerovės, užtikrinti asmens žinojimą, kad jis bus suprastas ir neatstumtas. Sprendimai priimami ir įgyvendinami kartu su globojamais asmenimis, pagal galimybes atsižvelgiant į jų norus, įsitikinimus ir gebėjimus (Aprašo 4 priedo 9.1 ir 9.5 p.).

Apsilankius GĮ buvo nustatyta, kad visų šių įstaigų administracijos savo gyventojus su jų teisėmis ir pareigomis supažindina tinkamai, asmenys žino vidaus tvarkos taisykles.

Socialinės globos įstaigose asmenys yra supažindinami su nusiskundimų, prašymų pateikimo bei jų nagrinėjimo šiose įstaigose procedūra ir žino, kad, baigus nagrinėti skundą ar prašymą, jam priimtina forma bus supažindintas su gautomis išvadomis bei sprendimais. Raštu

pateikti skundai ir prašymai bei priimti sprendimai yra registruojami atskirame žurnale (Aprašo 4 priedo 13.2 p.).

Visose lankytose įstaigose gyventojai ne tik yra tinkamai supažindinami su nusiskundimų, prašymų pateikimo bei jų nagrinėjimo procedūromis ir jas žino, tačiau taip pat užtikrinama jų teisė juos pateikti ir objektyvus kreipimūsi nagrinėjimas.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad daugelyje GĮ gyventojai kreipimūsi teikia žodžiu. Tačiau pažymėtina, kad buvo nustatyta, jog GĮ darbuotojai išklauso globotiniams aktualius pageidavimus ir užduodamus klausimus, tačiau nepateikia ji juos jokių atsakymų (Šv. Juozapo namai), neatsižvelgia į gyventojų prašymus, pvz., dėl neveikiančių televizorių arba radijo imtuvų (Pasvalio ligoninė), fizinę negalią turinčių asmenų prašymus pagelbėti butyje, pvz., atidaryti langus (Biržų parapijos namai), ir nekreipia dėmesio į nusiskundimus dėl triukšmaujančių kaimynų (O. Milienės namai), taip pat ne visur yra patalpinti informaciniai standai su aktualia informacija (O. Milienės namai).

Atkreiptinas dėmesys, kad (po papildomo vizito) buvo nustatyta, jog ir Pasvalio centras, ir Kupiškio centras ištaisė padėtį ir užtikrino, kad visuose namuose būtų patalpinti standai su aktualia informacija, pvz., valgiaraštis, 2016 metų užimtumo planas (renginiai, paskaitos, išvykos), Kovo mėnesio renginių, vykstančių įstaigoje, planas, Dienos užimtumo centro darbo grafikas ir kt.

27. Dėl gyventojų galimybės įsigyti prekių

Socialinių paslaugų įstaigose labai svarbu, kad gyventojui būtų užtikrinta pagalba atliekant buitines, savitvarkos, saviraiškos funkcijas ir asmuo būtų aprūpintas priemonėmis, padedančiomis lavinti bei palaikyti asmens dėl sveikatos būklės neturimus arba prarastus įgūdžius, būtų sudarytos sąlygos dalyvauti įsigyjant maisto produktų, kitų jam reikalingų daiktų bei kartu su darbuotojais vykti į parduotuves, tarantis dėl asmeniui reikalingų prekių įsigijimo (Aprašo 4 priedo 8.4 ir 11.2 p.).

Lankantis GĮ buvo išsiaiškinta, kad darbuotojai globojamiems asmenims nenuperka įvairių prekių ir netgi nepasiūlo tokios paslaugos (O. Milienės namai); kad, kilus konfliktui tarp gyventojų ir personalo dėl galimai netinkamai užtikrinamos teisės į apsipirkimą (pvz., nupirktos ne tos prekės arba darbuotojas pasisavino dalį pirkiniams skirtų lėšų), darbuotojai neturėtų galimybės teigti priešingai, kadangi visi pirkimo čekiai (originalai) atiduodami gyventojams, o jų kopijos nedaromos (Šv. Juozapo namai).

Po antrojo papildomo vizito į Kupiškio centrą nustatyta, kad yra daromos pirkimo čekių kopijos, taip pat pildomas specialus žurnalas, kuriame gyventojai pasirašo, kad jiems tinkamai suteiktos pirkimo paslaugos.

8 skyrius

SOCIALINIS DARBAS SU GYVENTOJAIS

28. Individualūs socialinės globos planai (ISGP)

Kiekvienam socialinės globos įstaigos gyventojui pagal įvertintus poreikius turi būti sudaryti ISGP socialinei globai teikti. ISGP numatoma, kokiomis priemonėmis bus siekiama įgyvendinti socialinės globos uždavinius, detalizuojamos asmeniui teikiamos arba organizuojamos paslaugos, periodiškai rašomos žymos apie pokyčius (koks rezultatas pasiektas, kokie numatomi tolesni veiksmai ir kt.) (Aprašo 4 priedo 4.1 punktas).

Taip pat pažymėtina, kad vienas pagrindinių socialinės globos teikimo principų yra kiekvieno gyventojų dalyvavimo sprendžiant visus socialinės globos organizavimo ir teikimo klausimus bei bendradarbiavimo su juo. Pagal galimybes turi būti užtikrinamas asmens arba jo globėjo, rūpintojo, kitų šeimos narių ir (arba) artimų giminių dalyvavimas sudarant, peržiūrint ir tikslinant ISGP, kuris turi būti peržiūrinamas ir tikslinamas ne rečiau kaip vieną kartą per metus, asmuo pagal savo gebėjimus ir galimybes yra įtraukiamas į visų sprendimų, susijusių su jo gyvenimu socialinės globos įstaigoje, priėmimą (Aprašo 4 priedo 4.4, 5.1 ir 8.3 punktai). Taigi ISGP turėtų būti sudaromi ir peržiūrimi įtraukiant gyventojus, atsižvelgiant į jų nuomonę,

pasiūlymus bei pageidavimus, reguliariai aptariant su jais pasiektus rezultatus ir numatomus tolesnius planus.

Atliekant patikrinimus buvo nustatyta, kad ne visose įstaigose gyventojams yra sudaryti ISGP (Biržų parapijos namai, Legailių namai), be to, pasitaikė avėjų, kuomet ISGP nebuvo sudaryti keliems gyventojams (Šv. Juozapo namai). Taip pat nustatyta, kad ISGP: nėra rengiami kartu su gyventojais arba jų atstovais (Pasvalio ligoninė); ne visi gyventojai su jais supažindinami pasirašytinai (Šv. Juozapo namai); ne visuomet pildomi tinkamai ir laiku peržiūrimi (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras).

Pastebėtina, kad dauguma kalbintų gyventojų ne tik buvo pamiršę, kas yra ISGP, ir tai, kas buvo aptarta su socialiniu darbuotoju plano sudarymo metu, bet ir teigė nepažįstantys socialinio darbuotojo, nėra su juo kalbėję, aptarę problemų, arba skundėsi, kad socialinė darbuotoja jiems skiria itin mažai dėmesio (Biržų parapijos namai, Kupiškio centras, Pasvalio ligoninė). Daugiau dėmesio skiriama slaugos, o ne socialiniams klausimams, individualiems pokalbiams su gyventojais (Pasvalio ligoninė).

Skirtingai nei išvardintose įstaigose, Jotainių namuose sudarant ISGP visuomet kalbamasi su gyventojais, taip pat įtraukiami artimieji ir kiti specialistai (slaugytojas, kitas socialinis darbuotojas), kalbinti asmenys žinojo apie savo ISGP ir jo tikslą.

29. Gyventojų savarankiškumo skatinimas, užimtumas ir dalyvavimas įvairiose veiklose

Socialinės globos įstaigų gyventojų kasdieninė veikla turi būti organizuota ir buitinės paslaugos teikiamos taip, kad palaikytų, skatintų ir motyvuotų asmenį būti kuo savarankiškesnį – gamintis maistą savo reikmėms (tam tikslui įstaigose įrengiamos virtuvėlės), tvarkytis gyvenamąjį kambarį, pačiam skalbti ir išsidžiovinti savo drabužius (užtikrinama galimybė naudotis buitinėmis skalbimo mašinomis) ir pan., o darbuotojai jiems padeda (Aprašo 4 priedo 8.4, 8.13 ir 11. 6 punktai).

Lankantis įstaigose nustatyta, kad tokia galimybė gyventojams sudaryta ne visur. Kai kuriose įstaigose gyventojams nesudarytos galimybės patiems skalbti, gamintis maistą ir (arba) asmenys nėra skatinami tai daryti (Šv. Juozapo namai, O. Milienės namai, Biržų parapijos namai, Kupiškio centras, Pasvalio ligoninė).

Aprašo 4 priedo III srities 8 punkte (*Įvairiapusiškų asmens poreikių užtikrinimas, asmens įgalinimas; Asmeniui sudaroma galimybė gauti socialinę globą, atitinkančią jo poreikius ir savarankiškumo lygį*), be kita ko, taip pat aiškiai numatyti visi reikalavimai gyventojams sudaryti kuo įvairesnes ir palankesnes laisvalaikio veiklas, atsižvelgiant į jų galimybes, pvz., socialinės globos namuose dirbantys darbuotojai teigiamai vertina asmenų užimtumo, laisvalaikio praleidimo, pomėgių realizavimo ir pan. pasirinkimą; socialinės globos namai žmogui pagal poreikius užtikrina galimybes skaityti spaudos leidinius, knygas ar kitokiu būdu gauti jį dominančią informaciją ir kt.

Lankantis įstaigose, nustatyta, kad ne visur organizuojamas gyventojų užimtumas [pavyzdžiui, knygų ir / ar dienraščių skaitymas, įvairūs grupiniai žaidimai ar kitokios edukacinės, lavinamosios veiklos) (Pasvalio ligoninė, Legailių namai)] arba jo trūksta [Biržų parapijos namai (trūksta pasaulietinių renginių, socialinių, edukacinių bei lavinamųjų veiklų, kurie skatintų asmenų užimtumą, socialinių įgūdžių plėtojimą), Šv. Juozapo namai (kalbinti gyventojai pageidauja daugiau ekskursijų ir kitokių renginių ne tik įstaigoje, bet ir už jos ribų, kilo abejonių dėl renginių dažnumo), Kupiškio centras (įstaigoje neorganizuojami spektakliai, koncertai), O. Milienės namai (gyventojai daugiausia laiko praleidžia savo kambariuose)]. Taip pat kalbinti globotiniai skundėsi, kad nėra integruojami į vietos bendruomenę, nevažami į gyvenvietėje (mieste) vykstančius renginius (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras). Įstaigose nėra socialinės veiklos, užimtumo planų, tvarkaraščių, todėl neaišku, kaip vykdomas socialinis darbas su gyventojais (Legailių namai, Biržų parapijos namai).

Svarbu, kad įstaigos organizuojama veikla ne tik užtikrintų gyventojų užimtumą, bet ir būtų suderinta su jų individualiais poreikiais, asmenys būtų tinkamai informuoti apie vykdomą užimtumo programą. Pavyzdžiui, lankantis Šv. Juozapo namuose pastebėta, kad socialiniai renginiai nėra derinami su gyventojų socialinių įgūdžių plėtojimu, sveikatos stiprinimo bei socialinių,

emocinių poreikių tenkinimu: neorganizuojami patiekalų, rankdarbių ar papuošalų gaminimo užsiėmimai, kurių metu gyventojai būtų ne tik skatinami bendrauti, tačiau būtų plėtojami jų socialiniai bei lavinami motoriniai įgūdžiai; skelbimų lentoje nėra informacijos apie organizuojamus bei mieste vykstančius renginius, apie įstaigoje veikiančius būrelius, užsiėmimus bei jų tvarkaraščius; gyventojai vangiai įtraukiami dalyvauti įstaigos organizuojamose veiklose.

Taip pat nustatyta, kad kai kuriose įstaigose nėra bibliotekos (O. Milienės namai, Kupiškio centras) arba trūksta įvairesnės literatūros (Šv. Juozapo namai), nėra stalo ir kitokių žaidimų (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras ir Legailių namai), neveikia bendrose patalpose arba gyventojų kambariuose esantys televizoriai (Biržų parapijos namai, Kupiškio centras, Pasvalio ligoninė).

Nustatyta ir teigiamų dalykų. Pavyzdžiui, Pasvalio centre sudaromas kiekvieno mėnesio veiklų planas, yra veiklų užimtumo grafikas, organizuojamos įvairios veiklos (molio lipdinių, rankdarbių užsiėmimai; yra biliardo, teniso stalai, rengiami pokalbiai prie arbatos, susitikimai ir kita), yra stalo žaidimų, veikia kompiuterių klasė, kurios įranga prijungta prie interneto. Be to, organizuojant veiklas stengiamasi įtraukti ir prevencines programas, pavyzdžiui, paskaitas apie burnos higieną, alkoholizmą ir jo žalą organizmui.

Jotainių namuose taip pat yra parengtas socialinio ir medicininio darbo veiklos planas, pagal kurį rengiami užimtumo grafikai, organizuojamos įvairios socialinės ir edukacinės veiklos. Šioje įstaigoje socialinis darbas organizuojamas sistemiškai, išsamiai aprašomos vykdomos edukacinės veiklos ir laisvalaikio programos. Iš šio plano nustatyta, kad socialiniai darbuotojai didelį dėmesį skiria kasdinių darbų įgūdžio formavimo, bendrųjų įgūdžių ugdymo veikloms ir žalingų įpročių prevencijai. Socialiniai darbuotojai nuolat bendrauja su gyventojais, organizuoja laikraščių apžvalgą, aptaria dienos įvykius prie arbatos puodelio (pavyzdžiui, jie su atskiromis socialinėmis darbuotojomis organizuojami skirtingu laiku: 11.00, 15.00 ir 17.00 valandomis). Be to, įstaigoje vertinamas socialinio darbo efektyvumas, kiekvienais metais rengiama socialinio darbo efektyvumo vertinimo ataskaita. Taip pat užtikrinamas globotinių bendravimas su vietos bendruomene – gyventojai lankosi kaimo bendruomenėje ir dalyvauja kaimo renginiuose (pavyzdžiui, šokiuose), o globos namuose lankosi mokiniai ir kiti bendruomenės nariai. Gyventojai skatinami būti aktyviais bei pasirūpinti savimi.

IV. IŠVADOS

30. Apibendrinant patikrinimų metu nustatytas aplinkybes, susijusias su suaugusiųjų gyvenimo ir jų teisių padėtimi globos įstaigose, nustatyta:

30.1. Trūkumai, susiję su įstaigų darbo organizavimu

- nėra užtikrinamas Darbo laiko sąnaudų normatyvus atitinkantis socialinių darbuotojų, slaugytojų ir jų padėjėjų skaičius (Pasvalio centras – socialinių darbuotojų skaičius mažesnis už normatyvą; Legailių namai – neužpildytas vyriausiojo socialinio darbuotojo etatas (0,5), vienas socialinio darbuotojo etatas; O. Milienės namai – slaugytojų etatų skaičius mažesnis už normatyvą; Biržų parapijos namai – slaugytojo padėjėjų etatų skaičius mažesnis už normatyvą; Jotainių namai – neužpildytas vienas slaugytojo padėjėjo etatas);

- net ir užtikrinus minimalius darbuotojų skaičius normatyvus, personalo nepakanka ligos, atostogų atveju (Pasvalio centre, Pasvalio ligoninėje, Biržų parapijos namuose, O. Milienės namuose, Kupiškio centre yra tik po vieną socialinį darbuotoją); slaugytojų padėjėjai, dirbdami po vieną, nespėja atlikti visų reikalingų darbų (Pasvalio centras, Kupiškio centras); reikalingas papildomas slaugytojo, taip pat jo padėjėjo, etatas darbui su demencija sergančiais asmenimis (Biržų parapijos namų); trūksta personalo naktimis, savaitgaliais (Šv. Juozapo namai), trūksta darbuotojų, kurie užtikrintų sunkiai judantiems ir (arba) gulintiems žmonėms galimybę pabūti lauke (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras);

- darbuotojams trūksta informacijos apie žmogaus teises (visos įstaigos), darbuotojai nedalyvavo mokymo programose, susijusiose su neįgaliųjų, vyresnio amžiaus žmonių teisėmis (visos įstaigos, išskyrus Jotainių namus), nepakankamai informuoti apie Neįgaliųjų konvencijos

reikalavimų taikymą, psichikos sveikatos priežiūrą, ne visuomet tobulina įgūdžius agresyvaus elgesio valdymo, konfliktų psichologijos, smurto prevencijos, reabilitacinių paslaugų, pacientų teisių, psichikos sveikatos teisės ir socialinės globos teisės klausimais;

- maži darbuotojų atlyginimai (lygūs minimaliam arba kiek didesni už minimalų); nustatytas atvejis, kuomet darbuotojas atliko darbą, prilyginamą dviejų etatų darbo krūviui (Legailių namai).

30.2. Trūkumai, susiję su gyventojų saugumo užtikrinimu

- PKS įrengta ne visose įstaigose (O. Milienės namai, Legailių namai – PKS numatyta tik naujame korpuse), nėra įrengta asmens higienos patalpose (Pasvalio centras), nėra įrengta visiems gyventojams (Pasvalio centras, Jotainių namai – šiuo metu įrenginėjama; Biržų parapijos namai), patikrinimo metu neveikė (Biržų parapijos namai) arba veikė netinkamai (Pasvalio centras);

- nelaimingi įvykiai neregistruojami specialiai tam skirtame žurnale (Šv. Juozapo namai);

- ne visi globojami asmenys žino, kaip reikėtų elgtis, jeigu kiltų gaisras, gaisro atveju gyventojai nespėtų laiku evakuotis dėl stačių, siaurų arba sunkiai prieinamų laiptų (Šv. Juozapo namai, O. Milienės namai).

30.3. Trūkumai, susiję su patalpų ir aplinkos pritaikymu asmenims su judėjimo negalia

- įstaiga nepritaikyta asmenims su judėjimo negalia tokią negalią turintys žmonės apgyvendinti II aukšte, nors nėra įrengto lifto (keltuvo), o laiptai statūs ir nepatogūs (O. Milienės namai), laisvai judėti įstaigų viduje žmonėms neįgaliojo vėžimėlyje trukdo slenksčiai (Šv. Juozapo namai, Legailių namai), ne visur įrengti turėklai (Jotainių namai), nesudaryta galimybė naudotis įrengtu liftu (Legailių namai), ne visos asmens higienos patalpos pritaikytos asmenims su negalia (Jotainių namai, Biržų parapijos namai);

- ne visose įstaigose sunkią judėjimo negalią turintys (gulintys) asmenys yra išvežami į lauką (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai, Kupiškio centras, Legailių namai);

- ne visur užtikrinta, kad gyvenamajame kambaryje langų aukštis ir / arba lovos vieta sudarytų galimybę stebėti aplinką pro langą sėdint arba gulint (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai).

30.4. Trūkumai, susiję su netinkamu darbuotojų elgesiu ir gyventojų žinojimu, ką daryti bei kur kreiptis

- gauta gyventojų nusiskundimų dėl darbuotojų netinkamo elgesio (O. Milienės namai, Legailių namai);

- gyventojai nežino, kaip elgtis situacijose, jeigu jie patirtų tiek darbuotojų, tiek kitų gyventojų netinkamą elgesį (O. Milienės namai, Šv. Juozapo namai, Biržų parapijos namai).

30.5. Trūkumai, susiję su gyventojų orumo ir autonomijos užtikrinimu

- nepakankamai dėmesio skiriama gyventojų nuomonės, pageidavimų išklausymui: atsikėlus gyventi į globos namus, gyventojų nebuvo teirautasi, su kuo norėtų/nenorėtų gyventi, kokie jų pageidavimai dėl kambario kaimyno (taip teigė daugelis gyventojų Šv. Juozapo namuose, Pasvalio ligoninėje, O. Milienės namuose); nustatytas atvejis, kuomet įstaigos administracija nesiima priemonių nesutariančius kambario kaimynus apgyvendinti skirtinguose kambariuose (Legailių namai), gyventojai varžosi paprašyti administracijos (Pasvalio centre);

- gyventojų drabužiai nėra individualizuoti (Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai, Kupiškio centras (kai kurie lauko rūbai)), neturintys savų drabužių gyventojai rengiami ligoninės pižamomis (Pasvalio ligoninė);

30.6. Trūkumai, susiję su patalpų priežiūra, įrengimu ir aprūpinimu teisės aktuose nustatytu inventoriumi

- asmenų gyvenamųjų kambarių aplinka nėra artima namų aplinkai (Jotainių namai, O. Milienės namai, Pasvalio ligoninė);
- gyventojų kambariuose ir higienos patalpose neužtikrinama tinkama jų švara (Biržų parapijos namai, Legailių namai, O. Milienės namai), vėdinimas (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai) ir trūko apšvietimo (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai);
- GĮ trūko baldų: spintelės (Šv. Juozapo namai, kambaryje Nr. 109), stalo (Legailių namai, kambaryje Nr. 4), drabužių spintų (O. Milienės namai, Jotainių namai);
- ne visas inventorių buvo tvarkingas: kai kur sulūžusios kambario durys (Jotainių namai), keliuose kambariuose esantys baldai buvo itin nusidėvėję, (O. Milienės namai, Legailių namai), gyventojų neįgaliojo vežimėlio sėdynė buvo suplyšusi ir apdėta nešvariais užtiesalais (Legailių namai), viename kambaryje nebuvo užuolaidų (Šv. Juozapo namai, kambaryje Nr. 109);
- nepalaikoma tvarka drabužių spintose (Legailių namai), gyventojų drabužiai netvarkingai laikomi garaže (O. Milienės namai);
- gyventojams skiriami čiužiniai buvo nusidėvėję, nešvarūs, suplyšę ir pan. (Legailių namai, O. Milienės namai, Biržų parapijos namai); čiužiniai nėra dezinfekuojami prieš perduodant juos naudotis naujai atvykusiems gyventojams (visose, išskyrus Kupiškio centrą);

30.7. Trūkumai, susiję su gyventojų asmens higiena

- gyventojų dėvimi rūbai ir/arba avalynė buvo nešvarūs ir/arba apiplyšę (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai);
- gyventojai maudomi ir lovos skalbiniai yra keičiami kas 10 dienų (Biržų parapijos namai), kitoje GĮ gyventojų lovos skalbiniai galimai keičiami rečiau nei kas 7 dienas (Jotainių namai); viena įstaiga neskambia asmeninių gyventojų rūbų (Pasvalio ligoninė);
- gyventojų apatiniai drabužiai yra skalbiami pagal poreikį, tačiau ne rečiau kaip kartą per savaitę (visos GĮ)
- vienos įstaigos sanitariniuose mazguose buvo pasibaigusios asmens higienos priemonės (muilas, tualetinis popierius, popieriniai rankšluosčiai) (Jotainių namai); keliose GĮ gyventojai naudojami bendromis asmens higienos priemonėmis (šampūnas, muilas, plaušinė) (Legailių namai, O. Milienės namai);
- gyventojai neaprūpinami burnos higienos priemonėmis (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, Legailių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai);
- gyventojai neskatinami rūpintis burnos higiena (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Legailių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai);

30.8. Trūkumai, susiję su maitinimo organizavimu

- nesudarytos sąlygos palaikyti ar atstatyti prarastus valgymo įgūdžius, valgio metu naudojantis visais stalo įrankiais (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai, Biržų parapijos namai), netinkamai sudarytos sąlygos bet kuriuo paros metu, esant poreikiui, išgerti vandens (Biržų parapijos namai);
- gyventojams nesudaryta galimybė jiems suprantama forma kasdien susipažinti su valgiaraščiu (O. Milienės namai), iš anksto pateikti pageidavimus dėl maisto produktų ar patiekalų asortimento (Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai), taip pat maistas pasikartojantis (Pasvalio ligoninė);

30.9. Trūkumai, susiję su teikiamomis asmens sveikatos priežiūros paslaugomis

- ne visos GĮ turi galiojančias licencijas ir leidimus-higienos pasus teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas: galiojančios licencijos teikti masažo paslaugas bei šiai veiklai vykdyti reikalingo leidimo-higienos paso (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras); licencijos ir leidimo-

- higienos paso teikti šeimos gydytojo paslaugoms (Pasvalio centras, Legailių namai); licencijos ir leidimo-higienos paso teikti vidaus ligų gydytojo paslaugoms (Biržų parapijos namai);
- sutikimas dėl gydytojų paskirto gydymo pareiškiamas tik žodžiu (Biržų parapijos namai, Jotainių namai); gyventojai prevenciniais tikslais buvo skiepijami vakcina nuo hepatito B neturint kiekvieno asmens raštiško sutikimo (Jotainių namai);
  - gyventojams neužtikrinama teisė atsisakyti gydymo (Legailių namai);
  - netinkamai kaupiama ir saugoma informacija apie gyventojų sveikatos būklę, gydytojų paskirtą gydymą, žmonių vartojamus vaistus (O. Milienės namai, Legailių namai); vienam gyventojui paskirti vaistai, pagal darbuotojų pateiktus užrašus, nėra jam duodami (Legailių namai);
  - kai kurie vaistiniai preparatai buvo netinkami vartoti (pasibaigęs galiojimo laikas, tablečių plokštelės – be pakuotės) (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Biržų parapijos namai);
  - patalpoje, kurioje buvo sudėtos drabužių atsargos, dėžėse ant žemės buvo laikomi dideli kiekiai įvairių vaistinių preparatų (tarp jų, ir psichotropiniu vaistų);
  - gyventojai įvairius vaistinius preparatus dažnai įsigyja iš savų lėšų (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Jotainių namai);
  - gydytojai apžiūrą gyventojų kambariuose atlieka galimai pažeidžiant asmens teisę į privatumą (O. Milienės namai, Legailių namai, Biržų parapijos namai);
  - neužtikrinamas psichologo paslaugų gyventojams organizavimas (Šv. Juozapo namai, Jotainių namai);
  - galimai netinkamai veikia prevencijos nuo žalingų įpročių atsisakymo GĮ taikomos priemonės (Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai).

30.10. *Trūkumai, susiję su gyventojų judėjimo laisve, suvaržymų taikymu*

- norėdami išeiti už GĮ teritorijos, gyventojai turi prašyti įstaigos administracijos leisti jiems išeiti (Jotainių namai); globojami asmenys užrakinami jų kambariuose (Šv. Juozapo namai);
- nėra aiškiai apibrėžtos, parengtos SP taikymo tvarkos ir registracijos (Legailių namuose); nėra numatyta, kad bendrosios praktikos slaugytoja ir socialinio darbuotojo padėjėja SP taikymą turi nedelsiant suderinti su gydytoju (Kupiškio centras); ne visuomet buvo nurodytas SP taikymo pabaigos laikas, nežymimas fiksavimo pozicijos keitimas (Kupiškio centras), asmuo, kuriam taikoma SP, nėra nuolat stebimas darbuotojo (Legailių namai, Kupiškio centras).

30.11. *Trūkumai, susiję su gyventojų privatumo ir kitų teisių užtikrinimu*

- darbuotojai nesibeldžia prieš įeidami į gyventojų kambarius (visos globos įstaigos), nesudaromos tinkamos sąlygos asmenims užsirakinti savo kambariuose (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Kupiškio centras, Legailių namai, Biržų parapijos namai), taip pat nesudaromos galimybės saugoti asmeninius daiktus rakinamose spintelėse (Šv. Juozapo namai, Pasvalio ligoninė, O. Milienės namai, Kupiškio centras, Legailių namai);
- globojami asmenys apgyvendinti tam nepritaikytose patalpose (Pasvalio centras), ne visuomet naudojamos širmos (Pasvalio ligoninė, Biržų parapijos namai), taip pat neužtikrinamas privatumas higienos patalpose (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai);
- darbuotojai gyventojams nepateikia atsakymų į jiems užduodamus klausimus (Šv. Juozapo namai), neatsižvelgia į globojamų asmenų prašymus (Pasvalio ligoninė, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai), taip pat nepatalpinti informaciniai standai su aktualia informacija (Pasvalio centras, O. Milienės namai, Kupiškio centras);
- gyventojams nesudarytos sąlygos įsigyti jiems reikalingų daiktų (O. Milienės namai), taip pat globotiniams nepateikiami jų pačių lėšomis jiems nupirktų prekių įsigijimo čekiai (Šv. Juozapo namai).

30.12. *Trūkumai, susiję su socialiniu darbu*

- ISGP sudaryti ne visose įstaigose arba ne visiems gyventojams (Biržų parapijos namai, Legailių namai, Šv. Juozapo namai), ne visuomet pildomi tinkamai ir laiku peržiūrėti (Šv. Juozapo

namai, Kupiškio centras), sudaromi ne kartu su gyventojais arba jų atstovais (Pasvalio ligoninė), ne visi glojami asmenys su jais supažindinami pasirašytinai (Šv. Juozapo namai); kai kurie gyventojai buvo pamiršę, kas yra ISGP, nurodė nepažįstantys socialinio darbuotojo arba tai, kad jis skiria jiems itin mažai dėmesio (Biržų parapijos namai, Kupiškio centras, Pasvalio ligoninė); daugiau dėmesio skiriama slaugos, o ne socialiniams klausimams, individualiems pokalbiams su gyventojais (Pasvalio ligoninė);

- ne visur organizuojamas glojamų asmenų užimtumas arba jo trūksta (Pasvalio ligoninė, Legailių namai, Biržų parapijos namai, Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras, O. Milienės namai), gyventojai nėra integruojami į vietos bendruomenę, nevežami į netoli jų gyvenamosios vietos vykstančius renginius (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras); nėra socialinės veiklos, užimtumo planų, tvarkaraščių (Legailių namai, Biržų parapijos namai); renginiai nėra siejami su gyventojų socialinių įgūdžių plėtojimu, sveikatos stiprinimo bei socialinių, emocinių poreikių tenkinimu, skelbimų lentoje nėra informacijos apie juos, gyventojai vangiai įtraukiami dalyvauti įstaigos organizuojamose veiklose (Šv. Juozapo namai); nėra bibliotekos (O. Milienės namai, Kupiškio centras) arba trūksta įvairesnės literatūros (Šv. Juozapo namai), nėra stalo ir kitokių žaidimų (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras ir Legailių namai), neveikia bendri ar gyventojų kambariuose esantys televizoriai (Biržų parapijos namai, Kupiškio centras, Pasvalio ligoninė).

IV. REKOMENDACIJOS

31. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrei Algimantai Pabedinskienei imtis priemonių užtikrinti, kad:

31.1. socialinį darbą dirbančiam personalui būtų organizuojami mokymai šiomis temomis:

31.1.1. vyresnio amžiaus žmonių, neįgaliųjų teisės, įskaitant JT neįgaliųjų teisių konvencijos reikalavimų taikymą;

31.1.2. socialinę globą, pacientų teises, psichikos sveikatos priežiūrą reglamentuojantys teisės aktai;

31.1.3. agresyvaus elgesio valdymas, konfliktų psichologija;

31.1.4. smurto prevencija (smurto, prievartos, patyčių požymių atpažinimas, priemonių adekvatumas ir pan.);

31.1.5. gyventojų, turinčių psichikos sveikatos sutrikimų, priežiūros ypatumai;

31.1.6. reabilitacinės paslaugos.

32. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja globos įstaigų steigėjams – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Panevėžio rajono savivaldybei ir Panevėžio vyskupijos kurijai, Pasvalio rajono savivaldybei, Kupiškio rajono savivaldybei, Biržų rajono savivaldybei, Biržų Šv. Jono Krikštytojo parapijai, Nemunėlio Radviliškio Evangelikų reformatų parapijai ir Nemunėlio Radviliškio Švč. M. Marijos parapijai:

32.1. atkreipti dėmesį į tai, kad minimalaus socialinį darbą dirbančio personalo skaičiaus nepakanka darbuotojams susirgus, išėjus atostogų ir pan. situacijose (Pasvalio centre, Pasvalio ligoninėje, Biržų parapijos namuose, O. Milienės namuose, Kupiškio centre yra tik po vieną socialinį darbuotoją), taip pat į tai, kad slaugytojų padėjėjai, dirbdami po vieną, nespėja atlikti visų reikalingų darbų (Pasvalio centras, Kupiškio centras), kad reikalingas papildomas slaugytojo, taip pat jo padėjėjo, etatas darbui su demencija sergančiais asmenimis (Biržų parapijos namai), trūksta personalo naktimis, savaitgaliais (Šv. Juozapo namai), taip pat trūksta darbuotojų, kurie užtikrintų sunkiai judantiems (gulintiems) asmenims galimybę pabūti lauke (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras), ir apsvarstyti galimybę padidinti darbuotojų etatų skaičių pagal įstaigų poreikį;

32.2. ieškoti galimybių padidinti socialinės globos įstaigų darbuotojų atlyginimus;

32.3. ieškoti galimybių skirti papildomą finansavimą globos įstaigų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo renginiams.

33. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, globos įstaigų vadovams rekomenduoja imtis priemonių, kad:

33.1. būtų užtikrintas Darbo laiko sąnaudų normatyvus atitinkantis socialinių darbuotojų (Pasvalio centras, Legailių namai), slaugytojų (O. Milienės namai) ir jų padėjėjų skaičius (Biržų parapijos namai, Jotainių namai); vienam darbuotojui netektų dviejų etatų darbo krūvis (Legailių namai);

33.2. socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams būtų mokami priedai (nuo 30 iki 50 proc. bazinės mėnesinės algos dydžio) už tiesioginį darbą su neįgaliaisiais, visose darbo vietose būtų identifiukuota ir įvertinta galima bei esama profesinė rizika darbuotojų saugai ir sveikatai, būtų tinkamai organizuotas personalo darbas, laikomasi darbo įstatymų, darbuotojų saugą ir sveikatą reglamentuojančių bei kitų teisės aktų reikalavimų, rūpinamasi darbuotojų poreikiais (visoms įstaigoms);

33.3. pagal galimybes būtų įrengta visiems gyventojams prieinama, patogiai pasiekiamą (įskaitant ir asmens higienos patalpose), techniškai tvarkinga bei darbuotojų greitai pastebima pagalbos kvietimo sistema (O. Milienės namai, Legailių namai, Jotainių namai, Biržų parapijos namai);

33.4. įvykę nelaimingi atsitikimai būtų registruojami specialiai tam skirtame žurnale (Šv. Juozapo namai);

33.5. visi gyventojai žinotų, kaip reikėtų elgtis, jeigu kiltų gaisras (Šv. Juozapo namai);

33.6. įstaigos teritorija ir patalpos (O. Milienės namai), įskaitant ir asmens higienos patalpas (Jotainių namai, Biržų parapijos namai) būtų pritaikytos asmenims su negalia, būtų pašalinti neįgaliojo vėžimėliu pravažiuoti trukdantys slenkščiai (Šv. Juozapo namai, Legailių namai), būtų įrengta pakankamai turėklų (Jotainių namai), visuomet būtų užtikrinta galimybė naudotis įrengtu liftu (Legailių namai);

33.7. asmenims, turintiems sunkią judėjimo negalią (gulintiems), būtų sudaroma galimybė pabūti lauke (jei leidžia sveikatos būklė), tokią negalią turintys žmonės būtų apgyvendinami taip, kad būtų užtikrinta galimybė juos išvežti į lauką (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai, Kupiškio centras, Legailių namai);

33.8. asmenims, turintiems judėjimo negalią, būtų užtikrinta galimybė stebėti aplinką pro langą sėdint arba gulint (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai);

33.9. apsvarstyti galimybę, kaip pagerinti GĮ aplinką, kad per gyvenamųjų kambarių langą būtų galima matyti ne vien tik aukštą mūrinę tvorą (Šv. Juozapo namai);

33.10. darbuotojų netinkamo elgesio su gyventojais atvejais (netinkamo bendravimo, verčiant daryti tai, ko gyventojas nenori, dirbant neatsakingai, atmestinais, nesuteikiant globojamiems asmenims reikalingos pagalbos) nesikartotų (O. Milienės namai, Legailių namai), visi gyventojai būtų informuoti, kaip elgtis situacijose, jeigu jie patirtų tiek darbuotojų, tiek kitų gyventojų netinkamą elgesį (O. Milienės namai, Šv. Juozapo namai, Biržų parapijos namai);

33.11. būtų skiriamas tinkamas dėmesys siekiant išklausti gyventojų nuomonę, pageidavimus: asmeniui atsikėlus gyventi į globos namus visuomet būtų teiraujamasi, su kuo norėtų / nenorėtų gyventi, kokie jo pageidavimai dėl kambario kaimyno (Šv. Juozapo namai, Pasvalio ligoninė, O. Milienės namai), įstaigos administracija imtųsi priemonių nesutariančius kambario kaimynus apgyvendinti skirtinguose patalpose (Legailių namai), gyventojai nesivaržytų teikti prašymus administracijai (Pasvalio centras);

33.12. iki naujų Civilinio kodekso pataisų įsigaliojimo priimti teismo sprendimai, kuriais asmenys pripažinti neveiksniais, būtų peržiūrėti per dvejus metus nuo šių pataisų įsigaliojimo (Legailių namai, Jotainių namai, Pasvalio centras);

33.13. būtų skatinama kiekvieno gyventojų savigarba bei savivertė ir kiekvienas žmogus dėvėtų tik jam išduotus drabužius bei avalynę (Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai, Kupiškio centras);

33.14. gyvenamųjų kambarių aplinka būtų pakankamai artima namų aplinkai (Jotainių namai, O. Milienės namai, Pasvalio ligoninė);

33.15. gyventojų kambariuose ir higienos patalpose būtų užtikrinama švara (Biržų parapijos namai, Legailių namai, O. Milienės namai), vėdinimas (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai) ir tinkamas apšvietimas (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai);

33.16. GĮ netrukėtų baldų: spintelės (Šv. Juozapo namai, kambarys Nr. 109), stalo (Legailių namai, kambarys Nr. 4), drabužių spintų (O. Milienės namai, Jotainių namai);

33.17. naudojamas inventorių būtų tvarkingas: sutvarkytos kambario durys (Jotainių namai), atnaujinti nusidėvėję baldai (O. Milienės namai, Legailių namai), neįgaliojo vežimėliai būtų tinkami ir saugūs eksploatuoti (Legailių namai), kambaryje būtų pakabintos užuolaidos (Šv. Juozapo namai, kambarys Nr. 109);

33.18. būtų nuolat palaikoma tvarka drabužių spintose (Legailių namai), gyventojų drabužiai nebūtų laikomi garaže (O. Milienės namai);

33.19. asmenims skiriami čiužiniai būtų tvarkingi ir švarūs bei dezinfekuojami prieš perduodant juos naudotis naujai atvykusiems gyventojams (Legailių namai, O. Milienės namai, Biržų parapijos namai);

33.20. gyventojams kasdien vilkėti skirti drabužiai ir / arba avalynė būtų švarūs ir tvarkingi (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai);

33.21. negalintys savimi pasirūpinti asmenys kiekvieną dieną būtų apiprausiami, o lovos skalbiniai, rankšluosčiai, drabužiai būtų keičiami pagal poreikį, bet ne rečiau kaip kas 7 dienas, kitoje įstaigoje būtų prieinamos (organizuojamos / teikiamos) skalbimo paslaugos (Pasvalio ligoninė);

33.22. visose GĮ gyventojų apatiniai rūbai būtų keičiami kasdien;

33.23. sanitariniai mazgai būtų nuolat prižiūrimi, kad juose netrūktų asmens higienos priemonių (Jotainių namai);

33.24. gyventojai būtų aprūpinti individualiomis asmens higienos priemonėmis (šampūnais, muilu, plaušinėmis) (Legailių namai, O. Milienės namai);

33.25. visose GĮ (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Legailių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai) gyventojai būtų skatinami rūpintis burnos higiena;

33.26. asmenys būtų aprūpinami burnos higienos priemonėmis (Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, Legailių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai);

33.27. asmens sveikatos priežiūros paslaugos būtų teikiamos pagal teisės aktų reikalavimus: įstaigos įgytų licencijas ir leidimus-higienos pasus teikti masažo paslaugas (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras); šeimos gydytojo paslaugas (Pasvalio centras, Legailių namai); vidaus ligų gydytojo paslaugas (Biržų parapijos namai);

33.28. sutikimas dėl gydytojų paskirto gydymo bei prevenciškai atliekamų skiepų būtų pareiškiamas ne tik žodžiu, bet ir raštu, įrašant gyventojų sveikatos istorijose (Biržų parapijos namai, Jotainių namai);

33.29. būtų užtikrinta teisė gyventojams (tinkamai informuotiems) patiems priimti sprendimą dėl jų gydymo, taip pat ir atsisakyti gydytojo paskirto gydymo, išskyrus atvejus, kuomet asmuo yra neveiksnius, ribotai veiksnus, ar kitais teisės aktų nustatytais atvejais (Legailių namai);

33.30. būtų tinkamai kaupiama ir saugoma informacija apie gyventojų sveikatos būklę, gydytojų paskirtą gydymą, gyventojų vartojamus vaistus (O. Milienės namai, Legailių namai);

33.31. visi vaistiniai preparatai būtų tinkami vartoti bei nekeltų pavojaus asmenų sveikatai (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Biržų parapijos namai);

33.32. gyventojai, kuriems teikiamos ilgalaikės socialinės globos paslaugos ir kuriems pagal sveikatos būklę buvo paskirtas gydymas medikamentais, būtų jais aprūpinti GĮ lėšomis (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Jotainių namai);

33.33. atliekant medicininės apžiūras gyvenamuosiuose kambariuose, būtų nepažeidžiama asmenų teisė į privatumą (O. Milienės namai, Legailių namai, Biržų parapijos namai);

33.34. atsižvelgiant į atskirų gavėjų (grupių) poreikius būtų užtikrintas psichologo paslaugų organizavimas (Šv. Juozapo namai, Jotainių namai);

33.35. būtų užtikrinta tinkama žalingų įpročių prevencija; taikyti priemones, skatinančias gyventojus atsisakyti priklausomybių nuo žalingų įpročių (Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai);

33.36. būtų sudarytos sąlygos valgio metu naudotis visais stalo įrankiais (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai, Biržų parapijos namai), gyventojai bet kuriuo paros metu, esant poreikiui, galėtų atsigerti vandens (Biržų parapijos namai);

33.37. gyventojai jiems suprantama forma kasdien būtų susipažindinti su valgiaraščiu (O. Milienės namai), iš anksto galėtų pateikti pageidavimus dėl maisto produktų arba patiekalų asortimento (Pasvalio ligoninė, Jotainių namai, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai), valgiaraštis (maistas) nebūtų pasikartojantis (Pasvalio ligoninė);

33.38. gyventojai, norėdami išeiti už įstaigos teritorijos, neturėtų prašyti įstaigos administracijos leisti jiems išeiti, o tiesiog apie tai informuoti administraciją (Jotainių namai); globojamų asmenų rakinimo kambariuose praktikos būtų atsisakyta (Šv. Juozapo namai);

33.39. suvaržymo priemonės globos įstaigose būtų taikomos laikantis CPT rekomendacijų (žr. šios ataskaitos 23 punktą) (Legailių namai, Kupiškio centras);

33.40. darbuotojai, prieš įeidami į gyventojų kambarius, pasibelstų (visos globos įstaigos), globotiniai galėtų užsirakinti savo kambariuose (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Kupiškio centras, Legailių namai, Biržų parapijos namai), saugoti asmeninius daiktus rakinamose spintelėse (Šv. Juozapo namai, Pasvalio centras, Pasvalio ligoninė, O. Milienės namai, Kupiškio centras, Legailių namai);

33.41. gyventojai nebūtų apgyvendinti patalpose, kuriose jiems neužtikrinamas privatumas (Pasvalio centras), būtų naudojamos širmos (Pasvalio ligoninė, Biržų parapijos namai), užtikrinamas privatumas higienos patalpose (Pasvalio centras, Jotainių namai, O. Milienės namai, Legailių namai);

33.42. darbuotojai gyventojams pateiktų atsakymus į užduodamus klausimus (Šv. Juozapo namai), atsižvelgtų į jų prašymus (Pasvalio ligoninė, Biržų parapijos namai, O. Milienės namai), būtų pakabinti informacinės lentos su aktualia informacija (O. Milienės namai);

33.43. gyventojams būtų sudarytos sąlygos įsigyti jiems reikalingų daiktų (O. Milienės namai), jiems ne tik būtų pateikiami iš jų lėšų jiems nupirktų daiktų pirkimų čekiai, bet ir daromos jų kopijos (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras);

33.44. visiems gyventojams, jiems dalyvaujant, būtų sudaryti, tinkamai užpildyti ir laiku peržiūrėti ISGP, taip pat būtų skirta daugiau dėmesio paaiškinant globojamiems asmenims, kas yra ISGP, individualiems pokalbiams su gyventojais (Biržų parapijos namai, Legailių namai, Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras, Pasvalio ligoninė);

33.45. būtų skirta daugiau dėmesio gyventojų užimtumui, integracijai į vietos bendruomenę ir dalyvavimui jos renginiuose, socialinės veiklos, užimtumo planų ir tvarkaraščių rengimui, gyventojų informavimui (Pasvalio ligoninė, Legailių namai, Biržų parapijos namai, Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras, O. Milienės namai); įstaigoje būtų biblioteka su kuo įvairesne literatūra (O. Milienės namai, Kupiškio centras, Šv. Juozapo namai), stalo ir kitokie žaidimai (Šv. Juozapo namai, Kupiškio centras, Legailių namai), veiktų televizoriai (Biržų parapijos namai, Kupiškio centras, Pasvalio ligoninė).

34. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Panevėžio apskrities priešgaisrinės gelbėjimo valdybos viršininkui Algirdui Rudžiui organizuoti priešgaisrinės saugos patikrinimą Šv. Juozapo namuose ir O. Milienės namuose, įvertinant, ar laiptai, vedantys iš trečio / antro aukštų į pirmą, yra įrengti tinkamai ir ar gaisro atveju gyventojai spėtų laiku ir saugiai evakuotis.

35. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus socialinės globos įstaigose nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Valstybinės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktorei Norai Ribokienei organizuoti patikrinimą dėl vaistų įsigijimo, laikymo ir jų skyrimo gyventojams Legalių namuose.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 6 dalimi apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus pranešti iki 2016 m. rugpjūčio 1 dienos. Kompetentingos institucijos turi konsultuotis su Seimo kontrolieriumi dėl rekomendacijų galimų įgyvendinimo priemonių.

Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas

Augustinas Normantas